

Lensregnskaberne III

AF THELMA JEXLEV

Den tredie og afsluttende del af oversigten over lensregnskaberne omfatter Jylland, dvs. Nørrejylland – af Sønderjylland forekommer kun Møgeltønder len, der var opstået af Ribe bispestols sønderjydske gods – samt Færøerne og de tidligere norske len i Bohuslen. I Jylland forekommer adskillige store regnskabslen med et betydningsfuldt materiale til belysning af de umiddelbare virkninger af hærstyrkernes fremmarch under de mange krige i 1600-tallet.

ASTRUP LEN

Med Vennebjerg og Jerslev herreder var et af kronens gamle nørrejyske len. Under Christian 2. var det bortpantet til *Niels Høg*, der imidlertid ombyttede det med Skivehus 1520, som nok gav en betydelig større indtægt. Den emsige *Hans Tolder* fik Åstrup lagt til sit i forvejen meget store len Ålborghus. Ordningen blev i første omgang kun kortvarig, men genopstod 1614–30. En del materiale skal derfor søges under Ålborghus.

Biskop *Stygge Krumpen* 1523–25

Erik Hak 1525–27, på afgift.

Ove Lunge 1527–41, dels på afgift, dels som pant.
(død 1540)

Erik Krabbe 1541–66¹, som frit len, enken havde det fortsat i pant.
(død 1564)

Peder Munk 1566–74, som pant, indløst 1574.

¹ Et tingsvidne af Jerslev herredsting 1550 6/11 om skovhugst i Allerup fællesskov findes i Top. Saml., papir, Hellevad s., Børglum h.

Henrik Gyldenstjerne 1574–76, som frit len.

Predbjørn Gyldenstjerne 1576–95, fra 1577 desuden det tiloversblevne gods fra Vrejlev kloster; mod afgift.
 b Jordebog 1578/79 og 1581/82.
 d Kvittanser.

Hannibal Gyldenstjerne 1595–97

Enevold Kruse 1597–1600, med stiftets indtægter og afgiften af Hjørring by.

Benedikt Rantzau 1600–07, frit på livstid, men overdraget svigersønnen
Axel Galt 1607–14 a Liste over ydet byg og havre 1611.
 c Skattemandtal 1606/07, 1608–11, 1613/14.

1614–30 forenet med Alborghus.

- a Regnskab med jordebog (og bilag visse år) 1614–16, 1617–25 og 1629/30, regnskab med bilag 1625–27; liste over stedsmål og sagefald 1618/19; stiftsbog 1622–24 og 1629/30.
- b Jordebog 1626/27 og 1629.
- c Skattemandtal 1614/15, 1617–19, 1622–25, 1626–28 og 1629/30.²

Jørgen Orning 1630–46, med det tiloversblevne af Vrejlev kloster.
 (til Skårupgård)

- a Regnskab med bilag og jordebog 1630/31, regnskab 1630–43 og 1645/46; regnskab for det gods i Jerslev og Vennebjerg h., som Peder Munk havde været forlenet med, 1630–41 (fra 1632 blev godset i Jerslev h. dog lagt til Alborghus).
- c Skattemandtal 1631–44.
- d Kvittanser med fortegnelse.

Manderup Due 1646–50

- a Regnskab med bilag 1646–50.
- c Skattemandtal 1646–50.
- d Lensbreve, kvittanser og inventarier (med fortegnelse).

² Et udateret skattemandtal forrest i pakken er ikke fra ca. 1606, men snarere fra 1630'erne.

Henrik Below 1650–53

- a Regnskab med bilag 1650–53; særligt regnskab med bilag for Henrik Belows 3 års afgift til afhjælpning af kronens gæld på Kieler om-slag.
- c Skattemandtal 1650–53.

Malte Sehested 1653–62

(til Rydhave,
død 1661)

- a Regnskab med bilag 1653–58.
- c Skattemandtal 1653–57.

SEJLSTRUP LEN

Tilhørte i middelalderen Børglum bispestol, inddraget ved reformationen og af kronen bortforlenet med Børglum herred. Først pantsat til *Sivert Svin* til 1541, derefter havde *Enevold Jensen (Seefeld)* det på afgift 1541–44, hvorefter det igen var pantsat 1544–60 til *Christoffer Gøye*.

Otte Banner 1560–1605, får pantesium forhøjet flere gange, får det 1578 (død 1580, enken *Ingeborg Skeel*, død 1604) frit for sin og hustruens levetid, mod eftergivelse af pantessummen.

1604/05 under Alborghus.

Enevold Kruse 1605–08, på regnskab, senere på afgift.
(til Hjermslev)

Jørgen Friis 1608–17, på afgift, gejstlig jurisdiktion dog på regnskab.

(til Krastrup,
død 1616)

- a 1608–10 kun antegnelser (i 1610/11) regnskab med bilag 1610–13, regnskab 1613–17, ekstrakt og forklaring 1614–15.
- b Jordebog 1611/12 og 1616–17.
- c Skattemandtal 1610–14.
- d Inventarium.

Gunde Lange 1617–18

- a Regnskab med bilag 1617/18.
- b Jordebog 1617/18.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Anders Friis 1618–27

- a Regnskab 1618/19 og 1620–27 (visse år med bilag); spindepenge 1624–26; fortegnelse på hvad der er modtaget efter jordebogen 1627.
- b Jordebog 1619/20, 1622–24 og 1626/27.
- c Skattemandtal 1620–23 og 1624–27.

Christen Thomesen Sehested 1627 maj–sept.

- c Skattemandtal 1627.
- d Kvittanser og inventarier.

Reinhold Heidenstrup 1629–32

- a Regnskab med bilag og spindepengeregistre 1629–32.
- b Jordebog 1629–32.
- c Skattemandtal 1629–32.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Niels Friis 1631–40, skal betale 1100 dl. i afståelse til Reinhold Heidenstrup. (til Krastrup, død 1639)

- a Regnskab med bilag 1632–40; spindepengeregistre 1632–35, 1636/37 og 1638/39; liste over gårde, der af kommissærerne er udlagt til officersgårde 1639/40.
- b Jordebog 1632–34 og 1636–40.
- c Skattemandtal 1632–40.
- d Lensbrev, inventarium med fortegnelse.

Sten (Holgersen) Bille 1640–51

- a Regnskab med bilag 1640–51; spindepengeregistre 1641/42, 1643/44, 1645/46 og 1650/51; regnskab for modtaget jordebogsindkomst inden svenskernes ankomst 1643/44; afslag i landgilden 1645/46 (med bilag); regnskab med bilag for det gods, der blev udlagt til rigens gæld 1648–51.
- b Jordebog 1640–43, 1645/46 og 1648–50 og udat.
- c Skattemandtal 1640–44 og 1646–51.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium med fortegnelse.

1651 blev godset udlagt til forsk. af rigets kreditorer, og Sten Bille fik tillagt en årlig pension på 1000 dl.³ Jurisdiktionen m. v. i Børglum herred blev lagt under Børglum kloster.

HUNDSLUND KLOSTER («Peder Munks gods»)

Forstander mag. *Anders Gyldenstjerne* fik 1531 stadfæstelse på klostrets birk på livstid. Derpå havde *Gabriel Gyldenstjerne* det dels på afgift dels som pant 1537–44. *Eskil Gøye* 1544–54, *Erik Podebusk* 1554–59, *Anne Olufsdatter Krognos* 1559–62 og 1568–74, *Corfitz Ulfeldt* (død 1563) 1562–63, *Jakob Ulfeldt* 1563–68 og *Peder Munk* 1574–81 som pant for varierende beløb. 1581 bortmageskiftede kronen klostret til *Hans Johansen Lindenov*, mens Peder Munk beholdt det tiloversblevne gods frit på livstid. Ved hans død 1623 blev dette gods lagt til Åstrup og Ålborghus len, men der blev ført særskilte jordebøger og regnskaber herfor.

Regnskab og jordebog (de fleste år med bilag)
1623/24, 1625–27, 1629/30, 1631–43, 1645/
46 og 1648–52.

ØRUM LEN

Kronen erhvervede under Valdemar Atterdag den faste borg Ørum i Thy. Den blev i begyndelsen af det 15. årh. bortforlenet til biskoppen af Børglum. I slutningen af kong Hans' tid og det meste af Christian 2.s og Frederik 1.s regeringer, afbrudt af en kortvarig pantsættelse 1514, havde biskop *Niels Stygge* lenet. Derefter var det indtil reformationen pantsat til *Holger Rosenkrantz* (død 1534) og hans enke *Kirstine Friis*, hvis anden mand *Gabriel Gyldenstjerne* overtog pantet 1536–56 (død 1555). *Knud Gyldenstjerne* fortsatte pantet 1556–61 (død 1561) og havde tillige Vestervig klostres len. Til lenet hørte de 4 herreder i Thy, og det fortsatte med at være pante- eller afgiftslen.

Frantz Bille 1561–65, dels på afgift, dels som pant.
(død 1563, enken *Edele Hardenberg*)

3 Sten Billes klage (fra slutn. af 1652) over at være blevet frataget lenet, ikke at have fået den lovede pension samt ikke at have fået et andet len til gengæld findes i Top. Saml., papir, Sejlstrup, Børglum h. – Sst. findes Frederik 3.s brev 1651 14/1 til Jacob Kohl, borgmester på Øsel, på Sejlstrup med tilliggende gods.

Oluf Munk 1565–69, som pant.
(død 1568)

Ludvig (Olufsen) Munk 1569–95, fortsatte på faderens betingelser, til lenet blev indløst 1583; derefter på afgift og den gejstlige jurisdiktion på regnskab.
b Jordebog 1580 og 1585.
d Enkelte kvittanser.

Erik Lykke 1595–97, på afgift, men regnskab af gejstlig jurisdiktion.
a Ekstrakt og forklaring 1595–97.

Johan Rud 1597–1610
(til Møgelkær, død 1609)

- a Kun antegnelser 1597–1609; regnskab med bilag 1609/10.
- b Jordebog over Jegindø og Thisted bispegårds gods 1597/98 og 1608/09.
- c Skattemandtal 1600/01, 1602–04, 1606/07 og 1608/09.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarier (med fortegnelse) samt endelig opgørelse over Ørum og Bøvling lens regnskaber.

Jørgen Lunge 1610–13, på afgift med særligt regnskab for Vigsø gods, Thistedgård og det gods, som havde været pantsat til Cristen Skeels arvinger (Smerup på Thyholm).

- a Regnskab 1610–12; tingsvidner om øde gods 1610/11.
- b Jordebog 1610 over det gods Ørum len er forøget med; jordebog 1612/13.
- c Skattemandtal 1610–12.
- d Inventarium og 1 kvittering.

Mogens Kaas 1613–19
(til Støvringgård)

- a Regnskab med antegnelser 1613–16 og 1617–19; 1616/17 kun fortegnelse på udskrevne bønder landgilde.
- c Skattemandtal 1614/15 og 1618/19.
- d En enkelt kvittering og antegnelse til noget inventar.

Tønne Friis 1619–22

- a Regnskab 1619–21 (2 eks.).
- c Skattemandtal 1620–22.
- d Inventarium.

Oluf Parsberg 1622–24

- a Regnskab 1622–24, særligt regnskab for uvisse indtægter og spindepengeregister 1623/24.
- c Skattemandtal 1622–24.
- d Kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Reinhold Heidenstrup 1624–27

- a Kun bilag og antegnelse 1624/25; spindepengeregister 1624/25; regnskab med bilag 1625–28 (til 29. sept. 1627).
- c Skattemandtal 1624–27.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium, med fortegnelse.

Tage Andersen Thott 1629–31

(til Egede)

- a Regnskab med bilag 1629–31; fortegnelse på øde gods 1629 og tingsvidner om forarmet gods 1630; indkøbt tagmateriale og arbejdstimer medgået til tækning 1630/31.
- b Jordebog 1629–31 og over stiftsgodset 1629/30.

Gunde Lange 1631–35

(til Brejninge)

- a Regnskab med bilag 1631–35 (bilag mgl. 1634/35).
- b Jordebog 1632/33.
- c Skattemandtal med bilag 1631–35.
- d To inventaricoptegnelser.

Christoffer Hvas 1635–50

(til Hennegård)

- a Regnskab med bilag 1635–44 og 1645–50; ekstrakt 1643/44 og 1645–48 (i 1647/48); udat. fortegnelse på omdraget landgilde (i 1648/49).
- b Jordebog 1637 25/10.
- c Skattemandtal med bilag 1635–44 og 1646–

50; fortegnelse over afgiften af kongetienderne mortensdag 1647.

d Lensbrev, kvittanser og fortegnelse over kirker-
nes beholdning (med fortegnelse).

Manderup Due 1650–6...

(død 1659,

enken *Anne Skeel*)

a Regnskab med bilag 1650–57 og 1660/61; ud-
drag af jordebogen efter kommissærernes af-
slag 1660/61.

b (Jordebog 1651/52 i Da.Kanc. B. 187, jorde-
bog 1660/61 se regnskabet).

c Skattemandtal med bilag 1650–57 (1651/52
med genpart i 2 eks.); udgifter af bønderne til
Frederiksoddes befæstning 1651–53 (i 1653/
54); regnskab for skat af udestående rente-
penge 1652 og 1653 samt landstingsdom for fri-
tagelse af nogle af Ingeborg Skeels bønder 1654
(i 1653/54); regnskab for korn udgivet af
adelen til flådens udrustning 1654/55; regn-
skab samt bilag over månedsskatter 1657/58;
bilag til skattemandtal 1660/61.

VESTERVIG KLOSTERS LEN

Efter reformationen fortsatte provsten *Svend Mogensen* som lensmand til
sin død 1547. Derefter blev klostret afgiftslen.

Erik Rud 1547–57

Knud Gyldenstjerne 1557–61, der i forvejen havde Ørum len i pant.
(død 1561)

Jytte Podebusk 1561–73, fra 1563 som pant.

(død 1573, Knud Ekstrakter i årgang 1570 og 1571.
Gyldenstjernes enke)

Predbjørn Gyldenstjerne 1573–76, på afgift.

Peder Gyldenstjerne 1576–95, på afgift.

Albert Friis 1595–96, på afgift.

Peder Munk 1596–1608, først frit som løn for marskembedet, derefter på
(til Estvadgård) afgift.
d Lensbrev og kvittering.

Jørgen Lunge 1608–10 og 1618–20

(til Odden, død 1619, a Regnskab med bilag 1618/19 og med anteg-
enken *Sofie Brahe*) nelser 1619/20.
b Jordebog 1620/21 underskrevet af Sofie Brahe.
d Lensbrev, inventarium og kvittanser med for-
tegnelse.

Sten Maltesen Sehested (1610–12, på afgift (sammen med Frosta h. i
(til Holmgård, død Skåne), selv om han var marsk, og den gejstlige
1612, enken jurisdiktion på regnskab.
Anne Brahe)

- a Regnskab for indtægt af told og vrage 1610–12, regnskab for den uvisse indtægt af Vestervig klostres len 1610/11, indtægten af de to birker 1611/12; indtægt af stiftsgodset samt den uvisse indtægt i Frosta h. 1610/11.
- c Skattemandtal 1610/11 (på madskatten til påske 1611).
- d Lensbrev, kvittanser med fortegnelse og inventarium (gælder både Vestervig kl. og Frosta h.).

Knud Henriksen Gyldenstjerne 1612–18

(til Møgelkær) a Kun antegnelser 1612/13; regnskab med bilag
1613–18 (med særlige regnskaber over den uvisse indtægt); fortegnelse på de udskrevne
b Jordebog 1612–18.
c Skattemandtal 1612–14 og 1617/18.
d Kvittanser.

Claus Daa 1620–24

(til Ravnstrup) a Regnskab med bilag 1620–22 (med særligt
regnskab over uvisse indtægter), kun bilag 1622
–24; fortegnelse over vrage 1620.
b Jordebog 1620–22 og 1623/24.

- c Skattemandtal 1620/21.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Jørgen Grubbe 1624–27

- a Kun bilag 1624/25, regnskab med bilag 1625–28 (til okt. 1627), tingsvidner om øde og forarmet gods 1625/26; spindepengeregister 1626/27.
- b Jordebog 1624–27, 1625–27 bilagt tingsvidner om afkortning i jordebogen.
- c Skattemandtal 1624–28 (til okt. 1627).
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Jørgen Skeel 1629–32

(til Sostrup, død 1631, enken *Jytte Brock*)

- a Regnskab med bilag 1629–32; register over spindepenge 1629–31.
- b Jordebog 1629/30.
- c Skattemandtal 1629/30 og 1631/32.
- d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Jørgen Urne 1632–42

(død 1642)

- a Regnskab med bilag 1633–42.
- c Skattemandtal 1632–42.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Anders Bille 1642–50

(til Damsbo)

- a Regnskab 1642–44 og 1648/49 med bilag 1644–48 og 1649/50; i 1647/48 en fortegnelse over regnskaber og skattemandtaller 1642–48.
- c Skattemandtal 1642–44 og 1646–52.
- d Kvittanser med fortegnelse.

Oluf Parsberg 1650–61

(død 1661)

- a Regnskab med bilag 1650–61; uddrag af jordebogen efter kommissærernes afkortning.
- b Jordebog 1650–53; jordebog 1660/61 er i Rentekammeret.
- c Skattemandtal 1650–57 og 1660/61.
- d Lensbrev, kvittanser med fortegnelse og inventarium med antegnelser.

Mors Nørre og Sønder herred se: Hald len s. 300.

DUEHOLM KLOSTERS LEN og Skarpenbergs gods på Mors

Prior Jakob fortsatte til 1539 (?), da *Niels Lange* fik klostret i pant for 1000 dl., senere forhøjet med endnu 1000 dl. og 500 dl. Ved hans død i 1560'erne beholdt enken *Abele Skeel* pantet mod endnu en forhøjelse. Det blev indløst ved hendes død 1585. – Skarpenbergs gods på Mors blev efter kgl. tilladelse indløst 1516 fra Eiler Stygges arvinger af *Otte Krumpen*, der beholdt det til sin død 1569. Derefter havde *Iver Kaas* godset på afgift 1569–81. *Albert Friis* fik det derpå frit i 10 år som erstatning for Sebber kloster og fra 1593 på afgift. *Predbjørn Gyldenstjerne* 1594–95, på afgift. *Eiler Bryske* 1595–97, på afgift. *Christen Munk* 1597–1613, på afgift (død 1612). Herefter fik *Otte Skeel* godset lagt til Dueholm, og fra 1629 var det fast forlenet med Dueholm kloster. Regnskaberne omfatter fra 1613 begge forleninger.⁴

Erik Lykke 1585–87, på afgift.

Henning Reventlow 1587–1600, frit i 12 år for en forstrækning til kongen på 8000 dl; fra 1599 på afgift.

Enevold Kruse 1600–06, som frit len.
(til Hjermelev)

Laurids Kruse 1606–09, på afgift.
(til Svenstrup, død 1609)

Otte Skeel 1609–27, på afgift; fra 1613 tillige Skarpenbergs gods på Mors.
(til Hammelse) a Regnskab med bilag 1610–15 og 1625–27, regnskab 1615/16 og 1623–25; spindepengeregister 1623–25.
 b Jordebog 1614 og 1616/17.
 d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse (kvittanserne omfatter også Skarpenbergs gods).

⁴ Klosters middelalderlige brevbøger, nu i den Arnemagnæanske Samling, er udgivet af O. Nielsen. – En registratur fra 1591, fortrinsvis over klosterarkivet, er trykt ÆA. III 171 ff.

Mogens Kaas 1629–39, begge len på afgift.

- (til Frøstrup, død 1639)
- a Regnskab 1629–39 (de fleste år med bilag).
 - b Jordebog 1629/30 og sammen med kommissærernes afslag, jordebog 1638/39.
 - d Lensbrev, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Jørgen Krag 1639–44

(til Emdrupholm,
død 1643)

- a Regnskab med bilag 1639–43.
- b Jordebog 1639/40.
- d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Hans Juul 1644–57

(til Skovgård)

- a Regnskab 1644–49 og 1650–57 (de fleste år med bilag; 1649/50 findes kun antegnelser).
- b Jordebog 1645/46 og sammen med kommissærernes afslag.
- d Kvittanser med fortegnelse; lensbrev, fortegnelse over mgl. kvitteringer; bilag og antegnelser.

Jørgen (Enevoldsen)

Seefeld 1657–

- a Regnskab 1660/61.
- b Jordebog 1657/58 og jordebog 1660/61 (2 eksemplarer med kommissærernes forskellige afslagsberegninger).

LUNDEGÅRD

Med nogle sogne på Mors.

Et af de ældre, mindre kronlen, som i det 16. årh. fortrinsvis var bortpantet, først til *Niels Høg*, dernæst til *Thomas Iversen Juul*, som dog kort efter døde, men enken og sønnen *Hartvig Thomsen Juul* beholdt pantet til 1558.

Mourids Podebusk 1558–60

Knud Gyldenstjerne 1560–61

(død 1561)

Jørgen Barnekow 1561–67

(død 1567)

Peder Munk 1567–74

Bjørn Kaas 1574–79

Hannibal Gyldenstjerne 1579–92

Pantet blev derefter indløst og overladt frit til

Thomas Fasti 1592–99

Mourids Stygge 1599–1605, som afgiftslen.

(til Holbækgård, død 1604)

Jakob Lykke 1605–16, på afgift, udvidet med Jegindø.

(til Tanderup)

a Regnskab 1604/05 med ugekostbog; ekstrakt og forklaring 1605–07.

Hans Dyre 1616–26

(til Boller)

a Regnskab 1622/23 og 1624.

d Forleningsbrev, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Jens Juel 1626–27

(til Lindbjerg)

a Regnskab 1626/27.

b Jordebog over Lundegård med Jegindø birk.

d Lensbrev, kvittanser og inventarium.

Mogens Høg 1627–40

(til Kærgårdsholm)

a Regnskab 1627/28 og 1629–40 (et enkelt år med bilag).

b Jordebog 1629.

d Lensbrev, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Niels Krag 1640–49

(til Trudsholm)

a Regnskab 1640–43 (med bilag 1640/41) og 1645–49 (med bilag 1647–49); regnskab af det uvisse samt grev Valdemars gods 1643–47.

b Jordebog 1642 over 6 gårde lagt fra Hald til Lundegård; jordebog 1645–46 over Lundegård med Jegindø birk; jordebog 1646 på grev Valdemars gods i Middelsom, Hindsted og Onsild h., som Niels Krag fik på afgift; udat. jordebog

(1647?) for Lundegård og Jegindø med kommissærernes afslag.

d Lensbrev, kvittanser, kongebreve og inventarier med fortegnelse.

Erik Grubbe 1649–51

a Regnskab med bilag 1649–51.

d Lensbrev, kvittanser og inventarium (med fortegnelse).

1651 fik Erik Grubbe i stedet en pension på 600 daler, da godset blev udlagt for kronens gæld til kgl. faktor i Hamburg *Albrecht Balzer Berns*.

SKARPENBERGS GODS på Mors

Ligesom Skarpenbergs gods i Salling og Fjends herred, der senest i 1590'erne blev lagt til Skivehus len, stammede godset på Mors fra krongodsreduktionerne under dronning Margrete. – Den senere rigsmarsk *Otte Krumpen* fik af kong Hans tilladelse til at indløse godset fra Ejler Stygges arvinger og beholdt lenet for sin livstid (død 1569).

Iver Kaas 1569–81, mod afgift.

Albert Friis 1581–94, fik lenet frit i 10 år mod at afgive Sebber kloster; fra 1593 mod afgift.

Predbjørn Gyldenstjerne 1594–95, mod afgift.

Eiler Bryske 1595–97, mod afgift.

Christen Munk 1597–1613, mod afgift.

(død 1612)

a Regnskab 1608–11.

d Lensbrev og kvittanser (1597–1613) med fortegnelse.

Otte Skeel 1613–27, mod afgift.

(til Hammellose)

1629 blev lenet forenet med Dueholm len.

ALBORGHUS LEN

Dette vigtige nørrejyske slotslen havde et meget stort, men noget varierende administrationsområde omfattende 8–12 herreder. Ved Christian 2.s tronbestigelse havde *Mogens Gøye* det på afgift, med herrederne Ars, Fleskum, Gislum, Hindsted, Hornum, Hvetbo og Kær. 1516 overgik det til regnskabslen og blev udvidet med Hellum h. Det lykkedes Christian 2. for en tid at gennemtrumfe sin personlige politik i dette len, men den almindelige misfornøjelse hermed har rimeligvis været en medvirkende årsag til de jyske rådets oprør.⁵

Niels Clementsen 1516–18
(død 1518)

Eiler Bryske 1518–20, forøget med Slet h.

Hans Bartholomæussen 1520–22, forøget med Han h. samt Åstrup len (kaldet Tolder, dræbt med 2 herreder. 1522)

Ove Vincentsen Lunge 1522–26, uden Åstrup len og Han h. samt Gislum og Hindsted herreder.

Fra Eiler Bryskes, Hans Tolders og Ove Lunges tid er bevaret adskillige regnskabsfragmenter.

Axel Gøye 1526–33

Peder Lykke 1533–34, indsat af rigsrådet.

Erik Eriksen Banner 1535–36

Axel Juul 1536–50, får Gislum h. tilbage og 1545 også Han h. Får tillige stiftsgodset i lenet og kaldes derfor stiftslensmand.

⁵ Jfr. Mikael Venge, Christian 2.s fald, Odense 1972, s. 30–33. – Dagligliv i lenet er skildret af Susanne Krogh Bender, *Livet på Aalborghus i det 16. og 17. årh., Fra Himmerland og Kjær herred*, 1975. – Af registraturerne over breve på Aalborghus 1573 og 1578, trykt ÆA. III s. 3 ff, omfatter kun den sidste del lenets egne breve. – I LA. Viborg B.O.A. Aalborghus len 1–2 findes en dom 1585 18/8 om fiskeriet i Sebbesund og to kongebreve 1554 5/6 og 1595 okt.

Oluf Munk 1550–52

Jakob Brockenhus 1552–55, har for en kort periode Hindsted h.

Otte Brahe 1552–67, har visse af årene Gislum og Han h. og visse år Hindsted og Horns h.

b Jordebog 1562.

Erik Podebusk 1567–74

(død 1573)

Ekstrakter i bindene 1570–72 og 1574.

Erik Rud 1547–77

(død 1577)

Ekstrakter i bindene 1574, 1575 og 1577.

Jens Kaas 1577–79

(død 1578)

Ekstrakter i bindene 1578–79.

Axel Viffert 1579–80

(død 1580)

Ekstrakt i årgang 1580.

Bjørn Andersen (Bjørn) 1580–84

(død 1583)

Ekstrakter i bindene 1582 og 1585.

Ove Lunge 1584–97, med herrederne Ars, Fleskum, Gislum, Hellum, Hindsted, Horns, Hornum, Hvetbo, Kær og Slet.

Ekstrakter i bindene 1585–86 og 1587/88–1597/98.

a Regnskab 1591/92 og ekstrakt 1593/94.

b Jordebog for det gejstlige gods 1591.

Manderup Parsberg 1597–1622, får 1602 tillagt Han h. og afgiver 1603 Gislum h., har tillige Sejlstrup len 1604–05 og fra 1614 Åstrup len.

Ekstrakt i bindet 1598/99.

a Fra 1602–04 er kun bevaret antegnelser; indtægtsregnskab 1604/05; regnskab med bilag 1606–09 og 1610–22; tingsvidner om øde gods 1606–09; oldengældsregister 1606/07 og 1616;

tiendesedler 1608; regnskab over byggerier på kirker 1618 og 1620/21; fortegn. på udtagne båds mænd i Ålborg og Åstrup len 1619/20; tingsvidner om pile og humlekuler 1620/21; byggearbejder på Ålborg slot 1616–22.

- b Stiftsjordebog 1597/98, 1600/01 og 1610–14; tillige for Åstrup og Han h. 1606/07, 1608/09, 1615–17, 1618–20 og 1621/22; udat. jordebog c. 1600 findes i Da.Kancellis akter om indretning af en stående landmilits 1614–15; jordebog 1600/01 og 1604/05 med forandring i jordebog 1605/06, jordebog 1606–09, 1611–17 og 1618–22 (1621/22 med bilag).
- c Skattemandtal 1610–14, 1617–19 og 1620–22.
- d Lensbreve, kvittanser og inventarier over Ålborghus og Åstrup (med fortegnelse).

Tønne Friis 1622–27, med Åstrup len og fra 1624(?) Hundslund kloster.

- a Regnskab med bilag 1622–27; spindepengeregistre 1624–27; summen af jordebogsindtægter med afkortningsregister 1625–27; oldengældsregister 1625/26; skovtaksationer i Ålborghus og Åstrup len 1625/26.
- b Jordebog (med bilag) 1622–27; stiftsjordebog 1622–24; jordebog c. 1623 over Hundslund klostets gods, som Peder Munk havde haft i forlening, og som ved hans død blev lagt til Ålborghus og Åstrup (øvrige jordebøger og regnskaber findes i særskilt pakke).
- c Skattemandtal 1622–27.
- d Kvittanser og inventarium (med fortegnelse).

Otte Marsvin 1627(–29)

- a Regnskab med bilag 1627; fortegnelse over jordebogsindkomster og regnskab for uvisse indtægter samt for det af adelen bevilgede korn 1627.
- c Skattemandtal 1627/28.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium (med fortegnelse).

Jens Juel 1629–31 (Astrup kun til 1630)

- a Regnskab med bilag 1629–31; opgørelse af udgift på afkortning i jordebog 1629/30; mandtal på den afkortning kommissærerne har indført i jordebogen og tingsvidner herom 1629/30; oldengældsregister 1630/31.
- b Jordebog 1629–31; stiftsjordebog med bilag 1629–31.
- c Skattemandtal 1629–31.
- d Kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Otte Skeel 1631–35

(død 1634)

- a Regnskab med bilag 1631–35; afkortningsliste til jordebog 1631/32.
- b Jordebog med gammel og ny afkortning 1631/32, jordebog med bilag 1632–35; stiftsjordebog (med afkortninger) 1631–35.
- c Skattemandtal 1631–35.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Gunde Lange 1635–48

(til Brejninge)

- a Regnskab med bilag 1635–48; oldengældsregistre (med bilag) 1635/36, 1641/42 og 1644; spindepengeregister 1635/36; regnskab for officersgårde 1636–43 og 1645–48, regnskab for Hals birk (med bilag) 1637–43; fortegnelse på landgildekorn ydet på Alborghus før 18. november 1643; syn på skovene i Alborghus len 1645/46; fortegnelse på rente- og børnepenge, som er angivet i Ålborg by og len 1647/48 (med bilag).
- b Jordebøger og stiftsjordebøger (de fleste med bilag) 1635–43 og 1645/46.
- c Skattemandtal 1635–44 og 1646–48.
- d Lensbrev for *Hans Lindenov* for Hals birk, som han havde i forlening fra Alborghus, og hans kvittanser derpå 1637–43. Gunde Langes kvittanser m. v. synes tabt.

Erik Juel 1648–58
(til Hundsbæk, død
1657)

- a Regnskab med bilag 1648–58; oldengældsregistre med bilag 1648, 1650, 1653 og 1656/57; regnskab for officersgårde 1648–52, regnskab for 17 gårde udlagt til underofficerer 1653–57; bygningsregnskab for Ålborghus 1648/49 (med bilag) og bisperesidensen 1651/52 (med bilag); udgift ved opsættelse af 2 søtårne ved Hals og til udlæggelsen af 2 søtønder ved Læsø 1650/51 (med bilag); Hals skanses forifikationsregnskab 1653/54; regnskab for *Corfitz Ulfeldts* gods i Vendsyssel med bilag 1653–58; magasinregnskab for korn og andre varer med bilag 1654–57; fortegnelse over modtaget smør på Ålborghus 1657.
- b Jordebog med bilag 1648–57 (1652–55 indeholder den tillige stiftsjordebogen); stiftsjordebog 1648–57.
- c Skattemandtal 1648–58.
- d Kvittanser med fortegnelse (og antegnelser).

Kaj Lykke 1658–61

- a Regnskab med bilag 1658–61; regnskab for Nibe saltebod med bilag 1658 og 1660; regnskab på stedsmål og sagefald 1660/61; magasinregnskab 1659–60.
- b Jordebog 1660/61 findes i Rentekammeret.
- c Skattemandtal 1658–61.

PANDUMGÅRD LEN

Vitskøl kloster ejede i middelalderen dette gods i Hornum hrd., men omkring 1500 kom det i Viborg-bispens besiddelse. Den sidste biskoppelige lensmand, *Christian Glob*, fortsatte som lensmand under kronen indtil sin død 1542. Han efterfulgtes af *Karl Skotte* (1542–46) og derefter af *Jørgen Prip*, der fik det frit for sin hustru *Agnete Skencks* levetid, hun overtog lenet 1582 (til 1591). I Jørgen Prips tid kom Snorupgård under Pandumgård len,⁶ begge gårde var det meste af tiden frit forlenet. Udover de nedennævnte regnskaber og jordebøger er der bevaret en udateret jordebog.

⁶ Ifølge Trap⁵ måtte Jørgen Prip atter afstå Snorupgård, der 1591–97 var pantsat til *Christoffer Mikkelsen (Tornekrans)*, derefter igen forenet med Pandumgård.

Tyge Kruse 1591–1610
(til Vingegård)

Iver Juul 1610–17
(til Villestrup)

Gunde Lange 1617–23
(til Brejninge)

Gregers Krabbe 1623–40
(til Torstedlund)

- a Regnskab for stedsmål og sagefald 1624–36, regnskab for uvisse indtægter 1638–40.
- d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Erik Juel 1640–46
(til Hundsbæk)

- a Regnskab 1641/42, 1643/44 og 1645/46 (enkelte bilag de sidste to år).
- d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Henrik Below 1646–50
(til Spøttrup)

Christoffer Hvas 1650–52
(til Hennegård)

- a Jordebog 1651/52.
- d Lensbrev, regnskab, kvittanser og inventarium, med fortegnelse.

1652 pantsættes lenet til *Samuel von Surck*, kongen af Polens faktor. Fra hans tid stammer en jordebog 1657/58.

Gislum herred se: Mariager klostres len s. 304.

SKIVEHUS LEN

Omfattede Sallings 4 herreder: Nørre, Harre, Hindborg og Rødding. Lenet var pantsat det meste af det 16. årh., indtil det 1584 kom på afgift; denne forleningsform fortsatte, normalt med den gejstlige jurisdiktion på regnskab. En udateret jordebog findes, formodentlig efter 1561.

Henrik Below 1584–92, på afgift, gejstlig jurisdiktion på regnskab. Fra 1590 frit, dog afgift af uvisse gejstlige indtægter.

Erik Lykke 1592–95, på afgift, gejstlig jurisdiktion på regnskab.

Jørgen Friis 1595–96

Jakob Høg 1596–1602, på afgift, gejstlig jurisdiktion på regnskab. Skarpenbergs gods i Fjends h. og Salling lægges til fra 1600.

a Regnskab med kort forklaring 1598/99.

Henning Reventlow 1602–06

a Regnskab med ekstrakt og bilag 1603/04.

b Jordebog 1603.

Claus Daa 1606–13

a 1606/07 kun antegnelser; regnskab med ekstrakt 1607–13 (bilag 1608–13).

b Jordebog 1607–09 (1608/09 tillige over Skarpenbergs gods og kirkegodset under Skivehus).

c Skattemandtal 1610–13.

d Lensbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Christian Thott 1613–18

a Regnskab 1613–15 (med bilag 1613/14) og 1616–18; ekstrakt 1614–16; fortegnelse over jordegne bønders landgilde 1614/15.

b Jordebog 1614–16 og 1617/18.

c Skattemandtal 1613–15.

Knud Gyldenstjerne 1618–19

a Regnskab 1618/19.

b Jordebog 1618; kirketjenere 1618, som Henrik Below tidligere havde på livstid.

c Skattemandtal 1618/19.

Tyge Brahe 1619–32
(til Mattrup)

a Regnskab 1619–28 og 1629–32 (visse år med bilag); spindepengeregnskab 1626/27 og 1631/32; kirkeregnskab 1626–29; afkortningsregister

1629/30; fortegnelse på føde- og sædekorn til bønderne 1630/31.

b Jordebog 1622–24, 1626/27 og 1629–31.

c Skattemandtal 1620–28 og 1629–32.

d Lensbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Mogens Sehested 1632–46

a Regnskab med bilag 1632–44 og 1645/46; spindepengeregister 1636/37; afkortningsregister og afslag efter jordebogen 1645/46.

b Jordebog 1636/37 og 1645/46.

c Skattemandtal 1632–44.

d Lensbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Ebbe Ulfeldt 1646–55

(til Urup)

a Regnskab med bilag 1646–55; afregning på afgiften af lenet (med bilag) 1647/48 og 1650–52 (i 1652/53).

c Skattemandtal 1646–55.

Erik Krag 1655–56

a Regnskab med bilag 1655/56.

c Skattemandtal 1655/56.

d Lensbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Mogens Arenfeldt 1656⁷

a Regnskab med bilag 1656–58; regnskab 1660/61; jordebog iflg. kommissærers taksationsforretning, taksationsvidner 1660/61.

b (Jordebog i Rentekammeret).

c Skattemandtal 1656/57.

d Lensbrev og kvittans.

HALD LEN

Med Mors Nørre og Søndre, Fjends og Nørlyng herreder, senere tillige Rinds og Middelsom herreder.

⁷ I Top. Saml., papir, Hindborg h., findes en udskrift af den jyske landstingsprotokol af skøde på Skivehus 1661 20/8 til gengæld for afstået skånsk gods.

Før reformationen var de to herreder på Mors og Fjends h. givet som pantelen til Viborgbispens, først *Erik Kaas* (død 1520), derpå *Jørgen Friis* 1520–36. Dog blev Mors en kort tid frataget ham på grund af mangler i regnskabsaflæggelsen.

Nørlyng h. var i begyndelsen af Christian 2.s tid givet som frit len til *Joachim Lykke*. Han efterfulgtes 1516 af *Jakob Andersen Bjørn*, *Eiler Bryske* 1520–23 og *Mogens Lauritsen Løvenbalk* 1523–36 (død ca. 1536). Blev derpå lagt til Hald, idet den gamle bispeborg ved kronens overtagelse blev administrationscentrum for de ovennævnte 4 herreder samt stiftsgodset. Det nye hovedlen blev straks fra starten et regnskabslen. Der findes forskellige skatteregnskaber fra 1520'erne.

Henrik Rantzau 1536–41

Christoffer Stygge (Rosenkrantz) 1541–44, som fra 1542 tillige fik Rinds h. og en kort overgang tillige Han h.

Otte Krumpen 1544–69⁸
(død 1569)

Ekstrakt i bindet fra 1570.

Corfitz Viffert 1569–73

Ekstrakt i årgang 1573–74.

Niels Jonsen Viffert 1573–83, på afgift; fra 1575 tillige Middelsom h. Bevarede ekstrakter i årgang 1574–79 og 1581–82 samt 1585.

Niels Skram 1583–85

Ekstrakt i årgang 1585.

Jørgen Skram 1585–92
(død 1592)

Ekstrakter i årgang 1586–1588/89 og 1590/91–1592/93.

Henrik Below 1592–96

b Jordebog over kirkegodset 1594.

Jørgen Friis 1596–1601

a 1596–97 kun antegnelser; indtægtsregnskab 1598/99; fortegnelse på det som Jørgen Friis

⁸ 1552 10/9 om fælled og fædrift i Fjends h., findes Top. Saml., papir, Fjends h.

- blev skyldig på Ørslevklosters og Sebbeklosters gods 1600/01.
- b Jordebog 1599/1600 og tiendejordebog ca. 1600.
- d Kvittanser (med fortegnelse).

Christen Holck 1601–11

- a Regnskab med ekstrakt og forklaring 1603/04, 1606/07, 1608/09 og 1610/11 (sidstnævnte år med bilag).
- b Jordebog 1603/04, 1606/07, 1608/09 og 1610/11.
- c Skattemandtæl 1610/11.
- d Forleningsbreve og kvittanser (med fortegnelse).

Kjeld Krabbe 1611–12
(død 1612)

Knud (Axelsen) Gyldenstjerne 1612–27 og 1629–37
(død 1636)

- a Regnskab med ekstrakt og forklaring samt bilag 1611–27 (da kejserens krigsfolk indtog slottet) og 1629–37; register på sundkorn af Sallingsund og Vilsund færger 1614–18, 1619–23, 1624–27, 1629–37 og brokorn af Simsted, Løvel m. fl. broer 1614–18, 1620–27 og 1629–36; regnskab på gods, som Eske Brock og Christen Munk har haft i forlening 1615/16; spinderegister 1623/24, 1629/30 og 1631–37; jordebog med kommissærernes afkortninger 1629/30; fortegnelse på bønder, som har fået nedslag i landgilden 1630/31; de lastpenge, som lensmanden på Hald har oppebåret af toldere i adskillige købstæder til de nye bådsmandsbygninger ved St. Anne 1631/32; register på kvægtiende af Fjends og Middelsom h. 1635–37; fortegnelse på officersgårde 1636/37; udspisningsregister 1636/37.
- b Jordebog 1611–14, 1615–18, 1620–22, 1624/25 og 1629–37.

- c Skattemandtal 1611–15, 1617–19, 1620–27, 1629–37.
- d Kjeld Krabbes forleningsbrev og kvittanser; Knud Gyldenstjernes lensbreve, kvittanser og inventarielister (med fortegnelse).

Jørgen (Enevoldsen) Seefeld 1637–48

(til Visborg)

- a Regnskab med bilag 1637–48 (med ekstrakt og forklaring 1637–40); regnskab på brokorn og sundkorn 1637/38 og 1639/40; spindepenge-register 1637/38 og 1639/40; landgildeafkortningsregister 1645–48; kvægtienderegister 1643/44 og 1645/46.
- b Ny jordebog efter kommissærernes anordning 1637; jordebog på indløst og tilmageskiftet gods 1640, jordebog over tilskiftet og bortskiftet gods 1641/42; jordebog 1645/46.
- c Skattemandtal 1637–44 og 1646–48.
- d Forleningsbrev og kvittanser samt inventarielister (med fortegnelse).

Frantz Pogwisch 1648–55

(til Ravnholt, død 1653)

- a Regnskab med bilag 1648–55; afkortningsregister 1648–50 og 1651/52; tingsvidner om øde gods 1651/52.
- b Jordebog over til- og bortskiftet gods 1648/49 og udat.
- c Skattemandtal 1648–55.
- d Forleningsbreve og kvittanser (med fortegnelse).

Mogens Arenfeldt 1655–56

(til Rugård)

- a Regnskab med bilag 1655/56.
- c Skattemandtal 1655/56.

Ulrik Christian Gyldenløve 1656–58, som frit len.

- a Regnskab med bilag 1656–58.
- c Skattemandtal 1656/57.

Ove Gjedde 1658–62, som admiralløn.

(død 1660)

- a Regnskab med bilag 1658–61; mandtal på sundkorn 1660/61.

Lysgård og Hids herreder se: Silkeborg len s. 318.

MARIAGER KLOSTERS LEN

Klostret var i 1540'erne forlenet til *Jørgen Rud*. 1548 blev det overladt *Jørgen Lykke* (til Overgård) frit på livstid, 1567 omdannet til pantelen og forøget med Gislum h., uafløst for hans og hans hustru Beate Brahes livstid, 1581 atter frit mod eftergivelse af den halve pantesum, død 1583.

Jakob Seefeld 1584–1600, mod afgift; tiender og gejstlig jurisdiktion på (til Visborggård, død regnskab.
1599, enken *Sofie Bille*) Ekstrakt i årgang 1590/91 og 1593/94.
a Ekstrakt og forklaring 1585/86.
b Jordebog 1584.
d Lensbrev i hans privatarkiv.⁹

Henning Reventlow 1600–02

Fra 1603 hører Gislum h. til lenet.

Oluf Rosensparre 1602–10, på afgift, 1603 udvidet med Gislum h., den (til Skarhult) visse indtægt heraf frit fra 1604.
a Ekstrakt og bilag 1609/10.
b Jordebog over Gislum h. 1603, jordebog 1604/05.

Eske Bille 1610–19, på afgift.

(til Vallen, død 1619) a Ekstrakter 1610–14 og 1615–19; regnskab 1610–19 (visse år med bilag); register på kalk leveret til kongens bygninger 1612/13, 1615–19; tingsvidner om øde gods 1614.
b Jordebog 1612.
c Skattemandtal 1610–14 og 1617/18.

⁹ RA. Pr. ark. nr. 1865. – Lensarkivet blev registreret i forbindelse med Jakob Seefelds overtagelse af lenet. 1584-registraturen findes nu sammen med de øvrige ældste arkivregistraturer i Arkivvæsenets arkiv, den er trykt i *ÆA*. V s. 643–761. – Enkelte dokumenter i Visborggård godsarkiv i LA. for Nørrejylland synes snarere at stamme fra Mariager klostres lensarkiv, men er forblevet hos Jakob Seefeld.

Mogens Kaas 1619–27 og 1629–31, på afgift.¹⁰

(til Støvringgård)

- a Ekstrakt og forklaring 1619–21, regnskab 1619–27 og 1629–31 (fra 1624 med bilag); kalk til kongens bygninger 1619/20 og 1622/23; spindepengeregister 1622/23; opgørelse over forarmede bønder 1630/31.
- b Jordebog 1619/20 og 1628–30.
- c Skattemandtal 1622/23, 1624–28 og 1639–31.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarielister med fortegnelse samt kvittanser 1613–19 for Ørum len.

Tage Andersen Thott 1631–32, på afgift.

- a Regnskab med bilag og tingsvidner om øde gods 1631/32; spindepengeregister 1631/32.
- b Jordebog 1631/32.
- c Skattemandtal 1631/32.
- d Følgebrev, kvittanser, inventarier med fortegnelse.

Gabriel Kruse 1632–34, på afgift som før.

- a Regnskab med bilag 1632–34.
- b Jordebog 1633/34.
- c Skattemandtal 1632–34.
- d Lensbreve, kvittanser, inventarier med fortegnelse.

Iver Nielsen Krabbe 1634–41, på afgift.

(til Torstedlund,
død 1641)

- a Regnskab med bilag 1634–41; tingsvidner på øde gods 1635/36; oldensvinsregister 1635/36.
- b Jordebog 1638.
- c Skattemandtal 1634–41.
- d Lensbreve, kvittanser, inventarier med fortegnelse.

Mogens Arenfeldt 1641–53, på afgift, gejstlig jurisdiktion på regnskab.

(til Rugård)

- a Regnskab med bilag 1641–43 og 1647–53, regnskab 1645–47; kirkebogsudskrifter og tings-

¹⁰ 1624 4/8, 1623 11/1 etc. Onsild herredstingsvidner om syn på Fladbjerg skov m. v. stammer nok fra lensarkivet, men er ikke egentlige bilag, da de er unummererede. De findes i Top. Saml., papir, Onsild h.

vidner om kirkernes tilstand ved Mogens Arenefeldts overtagelse af lenet 1641/42; smørlandgilde med restanceregister 1643/44; kommissærernes jordebogsafslag 1645–47.

- b Jordebog 1645/46 og 1650/51; jordebog 1651/52 i Rtk.
- c Skattemandtal 1641–44 og 1646–53.
- d Lensbrev, kvittanser med fortegnelse.

Christen Friis 1653–58
(til Lyngbygård, død
1657, enken *Øllegaard
Gyldenstjerne*)

- a Regnskabsbilag 1654/55.

Ove Juul 1658–64
(til Villestrup)

- a Regnskab 1660/61 med bilag; kommissærernes afslag på jordebogen 1660/61.
- b Jordebog 1660/61.
- c Kopskat 1660/61.

DRONNINGBORG LEN

Randersgård var fra starten et regnskabslen, som 1547–48 var bortforlenet til *Frantz Bille* sammen med *Støvring* og *Onsild* herreder samt *Tanum* birk. 1548–59 havde *Hans Stygge* lenet sammen med *Tordrup* samt *Galten* og *Houlbjerg* herreder, 1552 fik han yderligere *Gerlev* og *Nørhald* herreder. 1559–72 var lenet tillagt dronning *Dorothea* som livgeding – deraf navneforandringen. Som lendes lensmænd virkede først *Jørgen Rosenkrantz* 1559–63, senere *Erik Lange* 1563–69 og *Claus Huitfeldt* 1569–72. I 1572-bindet findes en ekstrakt af regnskabet 1571/72.

Jørgen Skram 1572–85, fik fra 1573 *Tordrup* ladegård og fra 1575 *Sønderlyng* h., samt fra 1580 *Rougsø* h. – fortrinsvis som afgiftslen.

I de indbundne lensregnskabsekstrakter findes *Dronningborg* i årgangene 1574–85.

- b Jordebog 1579/80 med dele af et indtægtsregnskab.

Niels Skram 1585–97, får 1588 Rougsø h. frit (til 1593) og fritages for afgift af Tordrup ladegård, fratages 1592 Søn-derlyng h.

Ekstrakter i følgende årgange: 1586–1588/89 og 1591–1597/98.

b Fortegnelse på det gejstlige gods i Dronningborg len 1597.

Fra 1596 hører herrederne Galten, Gerlev, Houlbjerg, Nørhald, Onsild, Rougsø, Støvring og Sønderlyng normalt til Dronningborg len.

Eske Brock 1597–1626

(til Estrup og Vemmetofte, død 1625)

Ekstrakter i årgang 1598/99.

a Ekstrakt og forklaring 1604/05 og 1606/07; 1607–09 kun regnskabsbilag (herunder tingsvidner om øde gods); regnskab 1610–26 (med bilag visse år); fortegnelse over håndværkere 1611/12 og 1618–22; oldengældsregister 1616/17 og 1619/20; brobyg og brohavre af Kongens Bro 1617 og 1620/21; spindepengeregister 1623/24.

b Jordebog 1605, 1610, 1612–17, 1623/24.

c Skattemandtal 1608/09, 1610–15, 1617–19, 1620–26.

Oluf Parsberg 1626–27

(til Jernit)

og *Frantz Rantzau* 1627

(til Rantzausholm)

a Regnskab med bilag 1626/27; fortegnelse på arbejdere til opmåling af korn m. v. 1626–27; restanceregister 1626.

c Skattemandtal 1626–28.

d Lensbrev, kvittanser og inventarier (med fortegnelse), samt lensbrev og kvittanser for Frantz Rantzau.

Otte Marsvin 1629–46¹¹

(til Dybæk, død 1647)

a Regnskab med bilag 1629–46; oldengældsregister 1629–31, 1635/36, 1637/38 og 1641/42; mandtal på dem, der er fri for spindepenge 1629/30; afkortning i jordebog foretaget af kommissærerne og afslag i bøndernes landgilde

11 En pakke synsforretninger 1632 over olden i kronens skove (spec. Essenbæk og Kristrup sogne) findes i LA. Viborg B.4.C. Dronningborg len.

1629–32 og 1645/46; udspisningsmandtal 1631/32, 1634–37 og 1641–43; spindepenge 1632/33, 1634/35 og 1637/38; tingsvidner om humlekuler og pilestager 1632–34 og 1637/38; kvægtienderegister 1634/35, 1637/38 og 1641/42.

- b Jordebog 1631/32, 1634/35, 1637–42.
- c Skattemandtal 1629–41.
- d Kvittanser, inventarier, antegnelser (med fortegnelse).

Knud (Jakobsen) Ulfeldt 1646–47

(død 1646)
og *Frantz Lykke*
1647–48

- a Regnskab med bilag 1646–49; stiftsbog over kirkernes regnskab med inventarium 1646/47; bygningsregnskab 1647/48; stedsmål- og sagesfaldsregister 1647/48.
- b Jordebog over lenets selvejere 1646.
- c Skattemandtal 1646–48.
- d For begge lensmænd findes lensbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Henrik Thott 1648–60

(til Boltinggård)

- a Regnskab med bilag 1648–57 (af 1657–58 regnskabet findes for månederne maj–sept. 1657 indtil svenskernes ankomst) og regnskab for det uvisse 1657–60; udspisningsregistre 1648/49 og 1650/52; regnskab for gods udlagt for kronens gæld 1648–50 (med bilag); oldengældsregister 1650/51; fortegnelse over vindfælder 1650–52; stedsmål- og sagesfaldsregister 1650–53; fortegnelse på tiendelam 1651/52; tingsvidner om øde og forarmet gods 1652/53.
- b Jordebog 1648/49; 1650/51 jordebog findes i Rentekammeret.
- c Skattemandtal 1648–57 og 1658/59.

Henrik Rantzau 1660–

- a Regnskab og særligt bygningsregnskab (med bilag) 1660/61; udtog af jordebog efter kommissærernes forretning.
- c Skattemandtal 1660/61.

KALØ LEN

Med herrederne: Mols, Nørre og Sønder Djurs, Sønderhald og Øster Lisbjerg.

Kalø var fra gammel tid en af kronens faste borge i Jylland og var i kong Hans' tid forlenet til *Niels Clementsen* på regnskab. Derpå havde *Erik Eriksen Banner* lenet i 40 år (død 1554), først på regnskab, men fra 1540 som pant for Erik Banners deltagelse i kautionsforpligtelsen for kongens gæld til en række holstenske adelsmænd.

Frantz Banner 1554–57, på regnskab.

Derpå forenet med Århusgård 1557–63.

Jørgen Rosenkrantz 1563–96, på regnskab, men ændret til afgift 1584.

(til Rosenholm,
død 1596)

Ekstrakter bevaret i årgangene 1571–79 og 1581–84.

a Nogle regnskabsbilag er bevaret 1569–71 og 1576–78.

b Jordebog 1573 og jordebog over kirkegods 1595.

d Lensbreve, register over kvittanser, kvittanser på regnskab; en del kvitteringer for pengeskatter og madskatter; inventarium 1596.

Henrik Lykke 1596–97, på regnskab.

b Jordebog 1596/97.

d Kvittering 1597.

Henrik Below 1597–1607, forøget med Hassens birk, som havde været selvstændigt bortforlenet 1578–97.
(til Spøttrup, død 1606)

Ekstrakt i årgang 1598/99.

a Ekstrakt 1598/99; indtægtsregnskab 1602/03 og regnskab 1605–07 (med bilag); oldenregister 1604/05.

c Skattemandtal 1606/07.

d Lensbreve, kvittanser og inventarieliste, med fortegnelse.

Jørgen Skeel 1607–27

(til Fussingø og Sostrup) a Regnskab med ekstrakt, forklaring og bilag

1608/09 og 1610–27 (ingen bilag 1624/25 og 1626/27); skovfogedernes regnskab 1615; fortegnelse over kirkernes beholdning og gæld 1615–17; kvægtienderegister 1616, 1622–23 og 1625; restanceliste 1618–26 og 1627, spindepengeregister 1626/27.

- b Jordebog 1610–22, 1623–25 og 1626/27.
- c Skattemandtal 1610–15, 1617/18 og 1620–27.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarieliste med fortegnelse.

Christen Thomesen Sehested 1629–40

- a Regnskab med ekstrakt, forklaring og bilag 1629–36, med bilag 1637–40; restancelister 1629/30; fortegn. over kommissærernes afslag og jordebog med kommissærernes vedtegninger om afslag 1629–31; spindepengeregister 1631/32; kvægtienderegister 1635–38 og 1639/40.
- b Jordebog 1629/30 og 1631–38.
- c Skattemandtal 1629–40.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarieliste med fortegnelse.

Just Høg 1640–47

(til Gjorslev, kansler, død 1646)

- a Regnskab med bilag 1640–47 (nogle år til-lige ekstrakter); spindepengeregister 1640/41; kvægtienderegister 1641–43 og 1645/46; oldengældsregister 1643/44; register på jordebogs indkomst og unionsskat før Wrangels ankomst (med bilag) 1643/44; restancelister 1643/44 og kommissærernes afkortningsregister 1645/46.
- b Jordebog 1640/41 og 1642/43; designation over selvejerbønder 1646.
- c Skattemandtal 1640–44 og 1646/47.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarieliste med fortegnelse.

Claus Ahlefeldt 1647–48, på afgift, den gejstlige jurisdiktion på regnskab.

Gunde Rosenkrantz 1648–60

- a Regnskab med bilag 1648–57; 1657/58 kun regnskab over smørlandgilden til fjendernes ankomst; særlige stedsmål-, sagesald- og husbondholdregistre 1648–51 (med restancelister); kvægtienderegister 1649 og 1650.
- c Skattemandtal 1648–58 og 1659/60 regnskab for magasinkorn, som er modtaget før polakernes indkvartering.

Erik Rosenkrantz 1660–
(til Rosenholm)

- a Regnskab 1660/61; ekstrakt af lensjordebogen med kommissærernes påbud.

ARHUSGÅRD LEN

Lenet blev oprettet 1536 som et regnskabslen ved kronens overtagelse af bispegården og -godset. I begyndelsen omfattede det foruden stiftsgodset 7 herreder: Hasle, Vester Lisbjerg, Støvring, Onsild, Nørhald, Hads og Ning.¹² I 1540'erne kom hertil det tidligere bispelen Havreballegård. Støvring og Onsild h. blev fra 1548 lagt under Dronningborg len, der 1552 blev udvidet med Nørhald h., mens Hads h. fra 1548 var grundlaget for Åkær len.

Peder Ebbesen Galt 1536–48

Peder (Eskesen) Bille 1548–54

Jens Juel 1554–64, fra 1557 tillige Kalø len.

Folmer Rosenkrantz 1564–72

Ekstrakter i bindene 1570 og 1572.

Bjørn Andersen (Bjørn) 1572–80

Ekstrakter i bindene 1574, 1575 og 1577–79.

Erik Lykke 1580–82

- b Udat. jordebog (ca. 1580).

¹² Ning herredstingsvidne 1635 7/7, givet lensmanden på Arhusgård om Ravnholt i Tiset s., findes i Top. Saml., papir, Ning h. – En jordebog fra 1544, Arhusgård og Åkær lens jordebog, er udgivet af Poul Rasmussen 1960 for Landbohistorisk Selskab.

Jakob Seefeld 1582–84

Ekstrakt i bindet 1583.

Manderup Parsberg 1584–89

Ekstrakter i bindene 1585, 1586, 1587/88 og 1588/89.

- a 1584 7/6 kongebrev om byggeri på Havreballegård.

Knud Brahe 1589–1602

(til Engelsholm)

Ekstrakter i bindene 1590/91, 1592/93, 1593/94, 1594/95, 1595/96, 1597/98 og 1598/99.

- a Regnskab 1599/1600 (med antegnelser).
- b Jordebog 1599/1600.

Carl Bryske 1602–14

(død 1613)

- a Regnskab 1603/04, 1605/06, 1610–14 (visse år med bilag); oldengældsregister 1611/12 og 1613/14.
- b Jordebog 1603/04, 1605/06, 1607/08 og 1610–14 (1611/12 med forandring i jordebogens visse rente).

Jørgen Kaas 1614–20

(død 1619)

- a Regnskab med bilag 1614–18; fortegnelse over udskrevne jordegne bønders skyld og landgilde 1617/18; 1618/19 findes kun antegnelser (for hele embedsperioden); regnskab 1619/20.
- b Jordebog 1614–17 (med forandring i jordebogen 1615/16) og 1619/20.
- c Kun mandtal for bygningskatten til den ny by på Amager 1618.
- d Lensbreve, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Laurits Lindenov 1620–36

(død 1635)

- a Regnskabsbilag 1622/23, regnskab med bilag 1626–28 og 1629–36; fortegnelse på varer anvendt til Århusgårds bygning 1629/30.
- b Jordebog 1626/27 og 1629–36.

- c Skattemandtal 1620–28 og 1629–36.
- d Lensbreve, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Erik Grubbe 1636–49, fra 1646 på afgift.

(til Tjele)

- a Regnskab med bilag 1636–39, 1641–44 og 1645/46, regnskabsbilag 1639–41; restanceregister 1643/44; forklaring på Århusgårds lens afgift 1646–48; regnskab med bilag 1648/49; regnskab for Ristrup gods 1646–49 og restance-register på Ristrup og Lyngballegårds bønder 1646–49.
- b Jordebog 1636/37, 1641/42, 1645/46 og 1648/49; jordebog over jordegne bønder 1645/46.
- c Skattemandtal 1636–44 og 1646–49.
- d Lensbreve, kvittanser, inventarier med fortegnelse.

Niels Krag 1649–51

(til Trudsholm, død 1650)

- a Regnskab med bilag 1649–51; officersgårdenes landgilde 1649–51; regnskabsbilag for Ristrup gods 1649/50 og regnskab 1650/51 (med bilag); restanceregister på Ristrupgårds bønder 1649/50.
- b Jordebog 1649/50.
- c Skattemandtal 1649–51.
- d Lensbreve, kvittanser og inventarier med fortegnelse.

Erik Rosenkrantz 1651–60

- a Regnskab med bilag 1651–60; beregning over afgiften af genanten 1650–52 og beviser på $\frac{1}{3}$ deraf samt tolden af nogle toldsteder; liste over officersgårde 1652/53; ekstrakt af Havreballegårds jordebog på landgildesmør 1657.
- b Jordebog 1651–57.
- c Skattemandtal 1651–58.

Henrik Thott 1660–62

RISTRUPGÅRD LEN

I Sabro herred. Godset blev til mageskiftet kronen fra prins Valdemar Christian 1646 (sammen med Lyngballegård til gengæld for Saltø).

Dorthe Friis 1646–(49), mod afgift.

a Regnskab med bilag 1646–50; (antegnelser, se Skanderborg og Åkær 1649/50).

1649 lægges Ristrupgård len under Århusgård, men bortmageskiftes det følgende år til *Caspar Gersdorf*.

SKANDERBORG (og AKÆR) LEN¹³

Med herrederne Framlev, Gjern, Hjlemslev og Tyrsting samt i visse perioder Sabro, Vrads, Støvring, Hald, Onsild og Nim.

Skanderborghus var fra Valdemarstiden en af kronens faste borge i Jylland og havde som gammelt kronlen et tilliggende på adskillige herreder. Under Frederik 2. og Christian 4. blev Skanderborg ligesom Koldinghus et af hoffets foretrukne opholdssteder. Der udførtes omfattende byggearbejder på slottet, og i forbindelse hermed blev byen gjort til købstad 1583.

I kong Hans' tid havde Århusbispen *Niels Clausen* lenet med alle 10 herreder som afgiftslen. Han blev afløst af *Mogens Gøye*, der i forvejen havde Tordrup (i Randers amt) med 3 herreder og derfor foretrak Skanderborg fremfor Ålborghus. Hans første lensbrev lød på Skanderborg med de 6 første herreder i 12 år mod en årlig afgift på 600 mark. Fra 1520'erne fik han lenet frit på livstid (som rigshofmesterløn), og fra 1531 blev det omdannet til pantelen. Ved Mogens Gøyes død 1544 blev Skanderborg med 6 herreder regnskabslen, uden at der dog er bevaret regnskaber forud for ekstraktbindene.

Hans Stygge 1545–47

13 I Rigsarkivets nugældende ordning af Lensregnskaberne findes tre rækker for Skanderborg og Åkær, dels for de to len hver for sig og dels en samlet række for begge len. Opdelingen modsvarer ikke helt forleningsforholdene og vil formentlig blive ændret under den igangværende revision i forbindelse med ompakningen. For tiden indtil 1600 kan der findes materiale i alle tre rækker, 1600–50 er alt samlet i Skanderborg-Åkær, og 1650–60 er regnskaberne adskilt i to rækker svarende til de selvstændige forleninger. – I LA. Viborg B.5.B. Skanderborg len findes et enkelt kongebrev 1630 16/1.

Jørgen Lykke 1547–52, uden Vrads h. Skulle 1549 afløses af *Oluf Munk*,
men rokaden gennemførtes ikke.

Albert Gøye 1552–58, med Voer kloster.
(død 1558, enken
Anne Rosenkrantz)

Eskil Gøye 1558–61
(død 1560)

Holger Rosenkrantz 1561–73, forøget med Øm kloster, og 1571 med Ring
kloster.
Ekstrakter 1569–73.

Claus Glambæk 1573–89, fra 1579 tillige Åkær len med Hads h., fra 1580
Voer h. og 1581 Nim birk. 1588 blev Åkær
og Sabro h. særskilt bortforlenede (indtil 1597).
Ekstrakter i samtlige årgange 1574–1589/90.
a Regnskab 1581/82 (omfatter også Åkær len,
men er anbragt under Skanderborg len). Regi-
ster på øl til høstfolk 1585; smederegnskab 1585;
register på det gejstlige gods i Sabro h. 1588
(vel i forbindelse med udskillelsen af Sabro h.).
b Jordebog 1573 og 1575 over Skanderborg med
Øm, Voer og Ring kloster; jordebog 1581/82
over Skanderborg og Åkær len.

Manderup Parsberg 1589–97, uden Nim birk 1587–96.
Ekstrakter i årgangene 1590–1598/99.
a Bilag 1590 og 1592; indtægtsregnskab 1594/
95.

Valdemar Parsberg 1597–1604, atter forenet med Åkær len og Sabro h.
(til Jernit) Ekstrakt for Skanderborg og Åkær 1597/98 (i
årg. 1598/99).
a Regnskab 1598/99 (med jordebog); kort eks-
trakt 1599/1600 (vist kun for Skanderborg len).
b Jordebog 1602/03 (vist kun for Skanderborg
len).

Peder Mund 1604–08

(til Sandbygård, død 1607, enken *Vibeke Gris*)

- a Ekstrakt og forklaring 1607/08 (inclusive Åkær).
- b Jordebog 1604/05 (vist kun Skanderborg len).
- d Forleningsbrev, fortegnelse over kvittanser og inventarielister.

Laurits Ebbesen (Udsen) 1608–46

(til Tulstrup, død 1646, enken *Sofie Staverskov*)

- a Ekstrakt og forklaring 1609–23/24, 1626/27 og 1629–46; indtægts- og udgiftsregnskaber 1609–27 og 1629–46 med bilag (div. år); mandtal på høstfolk, pligtfolk og ugedagstjenere 1609–12/13 og 1613–18/19; oldengældsregister 1610–13/14, 1616/17, 1619/20, 1623–26/27, 1629–30/31, 1634–37/38, 1641/42 og 1645/46; register på søm 1613–15 og 1624/25; den årlige stiftsindtægt 1614/15; ugekostregister 1616/17 og udspisningsregister for Skanderborg slot 1619/20; slagterpenge 1622; spindepenge 1623–27, 1631–43 og 1645/46 (1641/42 kun for Åkær len); skovregister for Åkær 1624/25, takseringsvidner for skovene i Skanderborg len 1631/32 og 1641/42; lysregistre for Skanderborg 1635–37; fortegnelse på smørpenge 1626/27; stedsmål- og sagefaldsregister for Gjern h. 1627/28; afkortning i begge lens jordebøger 1629–31 og 1645–46; antegnelser 1608–36 findes ved regnskabet 1635/36, antegnelser 1636–43 i 1642/43 og antegnelser til de sidste år i 1645/46; regnskab for underofficerernes løn og gårde 1636/37, 1638/39 og 1641/42; reparationer på Skanderborg slot 1642/43.
- b Jordebog for Skanderborg len 1609/10, 1613/14 og 1641/42, jordebøger for begge len 1610–12, 1614–27, 1629–41 og 1645/46 samt jordebog 1615 over jordegne bønder og tjenere i Skanderborg og Åkær len, der er udskrevet til krigstjeneste.

- c Skattemandtal 1610–14, 1617–19, 1620–28 og 1629–44.
- d Forleningsbrev, kvittanser (m. fortegnelse og antegnelser), inventarielister 1632 og 1646 samt regnskab for inventariet 1608–46 (med bilag).

Oluf Parsberg 1646–50, mod afgift; gejstlig jurisdiktion på regnskab.

- a Regnskab for Oluf Parsbergs afgift for den årlige visse og uvisse rente (med bilag) 1646–48; ekstrakt og regnskab med bilag samt restancerregistre 1648–50; spindepengeregister 1648/49; afkortningsregistre 1648–50.
- b Jordebog for Skanderborg og Åkær 1649/50.
- c Skattemandtal 1646–50.
- d Forleningsbrev, kvittanser med fortegnelse og antegnelser samt inventarieliste. Registrering af Skanderborg slots og Åkær slots inventarium 1650.

Fra 1650 blev Åkær len igen selvstændigt bortforlenet.

Anders Bille 1650–58, mod afgift; gejstlig jurisdiktion på regnskab.

- (rigsmarsk, død 1657)
- a Regnskab med bilag 1650–57; afregning for forstrækning til Frederiksodde (m. bilag) 1656/57; (antegnelser findes i regnskabet 1658–60).
 - c Skattemandtal 1650–57.
 - d Kvittanser med fortegnelse og antegnelser; inventarieliste.

Ulrik Christian Gyldenløve 1658

(død 1658)

- a Regnskab 1658–60 med bilag.
- b Jordebog (egtl. fra 1624, men med tilføjelser) – 1660/61.

Gunde Rosenkrantz 1660–61

ÅKÆR LEN

Med Hads h.

Åkær hørte fra gammel tid til de kongelige slotte, men uden noget større

administrationsområde. Da Århus bispegård 1536 blev et af kronens hovedlen blev Hads h. for en tid lagt derunder (1536–48), men siden bortforenet med Åkær som selvstændigt len eller sammen med Skanderborg.

Evert Bille 1548–53

Jørgen Barnekow 1553–59, fortsatte som dronningens lensmand, da dronning Dorothea 1558 fik Åkær udlagt til livgæding.
(død 1567)

(Claus Huitfeldt 1567–71 og Birgitte Gøye 1571–72)
Ekstrakter i årgang 1572 og 1573.
b Jordebog 1571.

Christen Munk 1572–79, i denne periode et selvstændigt kronlen.
(død 1579) Ekstrakter i årgang 1573–79.
1580–88 forenet med Skanderborg len.

Christen Skeel 1588–96
(død 1595) Ekstrakter i årgang 1592/93, 1594/95 og 1596.
b Jordebog 1589/90.

Albert Friis 1596–97
Ekstrakt i årgang 1597/98.

1597–1650 atter forenet med Skanderborg.

Henrik Rantzau 1650–60¹⁴
a Regnskab med bilag 1650–56; kommissærernes afslag på landgilden 1652.
b Jordebog 1650–52, 1656/57.
c Skattemandtal 1650–56.

SILKEBORG LEN

Med Lysgård, Hids og Vrads herreder. Lenet bestod af gammelt bispegods, der ved reformationen blev overtaget af kronen; 1542 lagdes Lysgård og

14 Kopi af Frederik 3.s mageskifteskøde 1661 til Joachim Gersdorffs arvinger på Åkær med tilliggende gods til gengæld for skånsk og bornholmsk gods findes Top. Saml., papir, Hads h.

Hids herreder til og i slutningen af 1540'erne desuden Vrads herred. Fra 1525 er bevaret en jordebog over Lysgård og Hids herreder. Lensmænd var *Hans Stygge* (1536–48), i hvis tid Tvillum kloster kom til, *Frantz Bille* (1548–57), *Erik Rosenkrantz* (1557–60) og *Hans Johansen Lindenov* (1560–69), de tre sidstnævnte på regnskab med genant. Fra 1562 havde lensmanden på Silkeborg Alling kloster i pant.

Hans Johansen Lindenov 1563–73

Ekstrakter i årgang 1571–73.

Jens Kaas 1573–77, med Alling kloster, der nu lægges fast under Silkeborg len.

Ekstrakter i årgang 1574–77.

Manderup Parsberg 1577–84, Alling kloster frit fra 1579, Tvillum kloster frit 1581–83, derefter på afgift.

Ekstrakter i årgang 1578–84.

Henning Reventlow 1548–88, 1586 kommer Vinderslevgård til.

Ekstrakter i årgang 1585–1588/89.

b Jordebog 1586; udat. summarum over jordebog.¹⁵

Frantz Rantzau 1588–1611, uden Lysgård herred og Vinderslevgård 1589–95, da dette gods var tillagt Jørgen Friis frit som landsdommerløn.

Ekstrakter i årgang 1590/91–1595/96 og 1597/98–1598/99.

a 1595/96 og 1597/98 kun antegnelser, regnskab med bilag og ekstrakt 1596/97, 1598–1600, 1601/02, regnskab 1608/09 og 1610/11 (m. ekstrakt 1610/11); fortegnelse over kongetiender 1598/99; stiftsregnskab (m. bilag) 1598/99; mandtalsregister på brobyg og -havre 1599/1600; register på solgt malt og byg 1610/11.

b Jordebog 1596/97, 1598–1600, 1608 og 1610/11.

15 1586-jordebogen er udgivet af Poul Rasmussen 1964. – I det udat. summarum indgår Vinderslevgårds gods som en særlig gruppe, det må derfor enten stamme fra tiden 1586–89 eller efter 1595.

- c Skattemandtal 1610/11.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium samt registrering.

Christen Holck 1611–41

(til Søbø)

- a Regnskab med ekstrakt og bilag 1611–13, 1614–1627 29/9 og 1629–41 (1632/33, 1635/36, 1637/38 ingen ekstrakt, 1617–19, 1627 ingen bilag); fortegnelse og afkortningsregister over udskrevne bønders landgilde 1614/15, jordebog over udskrevne bønders landgilde 1616–22; mandtal på brokorn 1615/16, 1618–20, 1621/22 og 1624–27; kirkernes regnskaber og bygfældighed 1616–17, kirkernes gæld og forråd 1621/22; oldengældsregister 1615/16, 1619, 1621, 1623–25, 1629–30, 1637/38; regnskab af gods forlenet til Eske Brock 1616/17; mandtal over pligtfolk 1617/18; kvægtienderegister 1621 og 1631–35; afkortning på gårde, der er tillagt officerer 1621–23 og 1625/26; spindepengeregister 1623–26 og 1636/37; afslag i landgilde 1629–31; tingsvidner om humlekuler 1631/32.
- b Jordebog 1611–13, 1614–19, 1620–27, 1629, 1634–39 og 1640/41.
- c Skattemandtal 1612–15, 1617/18, 1620–28, 1629–41; de fleste år med bilag.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium samt registrering.

Frederik Urne 1641–42

(til Bregentved)

- a Regnskab med bilag 1641/42; regnskab for den uvisse indkomst og tingsvidner om ymper, pil og humlekuler samt oldengældsregister med bilag 1641/42.
- b Jordebog 1641/42.
- c Skattemandtal med bilag 1641/42.
- d Lensbrev og kvittanser samt registrering.

Tage Andersen Thott 1642–43

(død 1642)

- a Regnskab 1642/43.
- c Skattemandtal (m. bilag) 1642/43.

Joachim Beck 1643–50

(til Gladsax)

- a Regnskab (m. bilag) 1643–46 og 1647–50; spindepengerregister, arbejdspengeregister samt brødbagningspenge 1643; kvægtienderegister 1643 og 1644; penge oppebåret af officersgårde 1643; restance (m. ekstrakt) og restance på diverse ydelser af officersgårde 1643; oldengældsregister 1644; kommissærernes afkortningsforretning samt tingsvidner om afslag i landgilde 1645/46.
- b Jordebog 1645/46.
- c Skattemandtal 1646–50 (de fleste år m. bilag).
- d Lensbrev og kvittanser med registrering.

Mogens Høg 1650–58, må fra 1651 nyde Vinderslevgård i 10 år mod afgift.

(til Kærsgård)

- a Regnskab med bilag 1650–aug. 1657; regnskab (m. bilag) for Bustrup tjeneres landgilde 1650/51; bygningsregnskab 1652/53; udgiftspenge for breve til Viborg landsting 1655/56.
- b (Jordebog 1651/52 i Rentekammeret).
- c Skattemandtal 1650–57 (de fleste år m. bilag).

Hans Friis 1658–65

(til Clausholm)

- a Regnskab 1658–61 (m. bilag 1660/61); kommissærernes afkortningsforretning 1658–60; tingsvidner om øde gods 1660/61.
- b Jordebog 1660/61.

STJERNHOLM (BYGHOLM) LEN

Omfattede herrederne Bjerre, Hatting, Nim og indtil 1580 Voer. Indtil 1617 kaldtes det Bygholm, derefter Stjernholm len. Lenet var indtil 1551 pantsat til medlemmer af slægten Gyldenstjerne, 1551–76 til *Holger Rosenkrantz*.¹⁶

16 Christian 3.s afgørelse 1551 3/10 mellem Holger Rosenkrantz og fru Helvig, Otte Gyldenstjernes enke, om Bygholm len og en udat. besigtigelse på gods under lenet (ca. 1580) findes i Top. Saml., papir, Hatting h. – Om lenets senere historie se: Hans H. Fussing, Stjernholm len.

Claus Glambeck 1576–80, på regnskab. 1576–77 uden Bjerre h.

Bjørn Kaas 1580–81, på regnskab.

Niels Skram 1581–83, på afgift.

Erik Lange 1583–96, frit på livstid. Havde 1584–(93) tillige Slavs og Malt herreder.

Niels Skram 1596–1602, på regnskab.

Knud Brahe 1602–15

- a 1602/03 kun antegnelser bevaret; regnskab med ekstrakt og bilag 1603–05, regnskab 1609–15 (visse år med ekstrakt og bilag); oldenregister 1612–14; kirkeregnskab 1614/15.
- b Jordebog 1603–05, 1609–12 og 1614.
- c Skattemandtal 1610–14.
- d Lensbrev, kvittanser med registrering; forklaring over beholdning af tømmer og sten 1/5 1615; overleveringsforretning til Ernst Normand.

Ernst Normand 1615–20

- a Regnskab 1615–20 med ekstrakt 1616–20; oldenregister 1616/17.
- b Jordebog 1616–19, forandring i jordebogen 1617/18.
- c Skattemandtal 1618/19.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium med registrering.

Reinhold Heidenstrup 1620–24

- a Regnskab 1620–22 og 1623/24, med bilag og ekstrakt 1620/21 og 1623/24; kun antegnelser 1622/23.
- b Jordebog 1620–23.
- c Skattemandtal 1621–24.
- d Kvittanser med registrering, arkivfortegnelse.

Oluf Parsberg 1624–26

- a Regnskab med ekstrakt og bilag 1624–26; for-

tæring m. m. anvendt på at overføre kongens skat til Vordingborg og København 1624–26; oldenregister 1625/26.

- b Jordebog 1624–26.
- c Skattemandtal 1624–26.
- d Kvittanser med registrering, inventarier og arkivfortegnelser m. m.

Jens Høg 1626–27

- a Regnskab med ekstrakt og bilag 1626/27.
- b Jordebog 1626/27.
- c Skattemandtal 1626/27.
- d Kvittanser og inventarium med registrering, arkivfortegnelser.

Tønne Friis 1627–42
(til Hesselager)

- a Regnskab 1627/28, 1629–42 med bilag og enkelte år ekstrakt; kvægtienderegister 1630/31, 1632–36 og 1639/40; indbetalinger til kongen 1631/32; spindepengeregister 1629–34 og 1635/36; kirkernes beholdning og gæld 1627–35 og 1637/38; tingsvidner om pil, ymper og humlekuler 1634–36; fortegnelse over Kirstine Munks fortæring 2/4–21/7 1635. Antegnelse på afslag i bøndernes landgilde 1635/36.
- b Jordebog 1629/30, 1636–38.
- c Skattemandtal 1627/28, 1629–42.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium og arkivfortegnelse med registrering.

Erik Krabbe 1642–43

- a Regnskabsbilag og antegnelser 1642/43.
- b Jordebog 1642/43.
- c Skattemandtal 1642/43.
- d Kvittanser.

Axel Arenfeldt 1643–46

- a 1643/44 kun antegnelser; regnskab 1645/46; kommissionsforretning om afslag på landgilden 10/3 1646.
- c Skattemandtal 1643/44.

Frantz Pogwisch 1646–48, på afgift.

- a Regnskab med bilag og ekstrakt 1646–48; kirkernes beholdning 1647.
- c Skattemandtal 1646–48.
- d Lensbrev og kvittanser med registrering.

Laurits Ulfeldt 1648–57, på regnskab.

- (til Egeskov, død 1659, enken *Else Parsberg*)
- a Regnskab med bilag 1648–juli 1657; tingsvidner om ymper og humlekuler 1648/49; fortegnelse på kirkernes beholdning 1648–50; spindepenge 1648–51; liste over afslag i landgilde 1649/50.
 - b Jordebog over gods i Bjerre og Nim h. ca. 1650.
 - c Skattemandtal 1648–58.
 - d Lensbrev, kvittanser og kvittanciarumantegnelser med registrering.

Henning Pogwisch 1660–61

- a Regnskab 1660/61.

KOLDINGHUS LEN

Koldinghus hørte til kronens faste borge i Østjylland. I kong Hans' tid var det med Brusk, Jerlev, Holmans, Tørrild herreder og halvdelen af Anst h. pantsat til *Niels Eriksen Rosenkrantz* (død 1516), der afløstes af sønnen *Oluf Nielsen Rosenkrantz* på samme betingelser. Ved regeringsskiftet 1523 ændredes Koldinghus til regnskabslen, og Oluf Nielsen fik i bytte Abrahamstrup len. Koldinghus blev i stedet overdraget et andet medlem af slægten.¹⁷

Holger Rosenkrantz 1523–26. Fra ca. 1524 findes et skatteregister og en jordebogsekstrakt.

Mogens Pedersen Bille 1526–36, forøget med Nørre og Øster Horne h. Inventarium 1526 13/11 ved hans overtagelse af lenet. Et »hovedregnskab« 1532–36 findes i hans privatarkiv.

17 I LA. Viborg findes i B.6.B. Koldinghus len en dom af Brusk h. 1552 7/3 og et kongebrev 1635 4/1; en jordebog 1634 og et oppebørselsregister 1641 med tilføjelser om restancebetalinger frem til 1649, er som andre jordebøger udtaget og findes Z1-14 og 15; endvidere findes inventariejordebøger 1653 og 1662 i Z1-16 og Z2-2.

Kai Rantzau 1536–42, mister 1537 de 2 herreder.
Inventarium 1536.

Christoffer Johansen Lindenov 1542–47(?)

Iver Krabbe 1547(?)–55, får tillige den gejstlige jurisdiktion i lenet, der ca. 1547 forøges med Nørre og Øster Horne h. samt Nørvang h. og det 1552 oprettede Slavs h.

Jørgen Rosenkrantz 1555–59, fra 1557 tillige Hønborg med Elbo herred.

Livgeding for dronning Dorothea 1559–71 (død 1571). Som dronningens fogeder fungerede *Poul Huitfeldt* (1559–63) og *Morten Svendsen* (1563–71), der siden fortsatte som lensmand.

Morten Svendsen 1571–74, 1573 forøget med Skodborg, Malt og den anden (død 1574) halvdel af Anst herred.
Ekstrakter i bindene 1573–74.
b Jordebog 1573.

Vincens Juel 1574–77, 1576 forøget med Bjerre herred.
Ekstrakter i bindene 1575–77.

Laurits Skram 1577–79, uden Bjerre herred.
Ekstrakter i bindene 1578–79.

Henrik Below 1579–85, uden Nørre og Nørvang herreder, men får et par dage senere følgebrev til halvdelen af Anst h., 1580 tillige til kirkernes gods i lenet; fratages 1583 Malt h. og Øster h. og 1584 Slavs h.
Ekstrakter i bindene 1580–82 og 1584–85.

Frao 1596/96 omfattede lenet normalt Anst, Brusk, Elbo, Holmans, Jerlev og Slavs herreder samt Nørvang og Tørrild h. med Jelling birk.

Casper Markdanner 1585–1617, mister 1588 Tørrild herred, får 1593 (til Søgård) Slavs h.
Ekstrakter i bindene 1586, 1588/89–1595/96 og 1597/98–1598/99.
a Regnskabsekstrakter og forklaringer 1610–17;

indtægtsregnskab med jordebøger og udgiftsregnskaber, begge med bilag 1610–18, udgifter til underhold af kongen og hans følge og til bespisning af fyrst Rudolf af Anhalt med følge 1610/11 (med bilag), til bespisning m. v. af kongen, prinsen og de unge herrer med følge 1613/14 og 1616/17; oldengældsregistre 1611–14 og 1616/17; bygningsregnskab (med bilag) for en ny galej 1611/12; udspisningsregistre for brød, øl og sild til bønder, der har arbejdet på Koldinghus 1613–15 og 1616/17; forbrug af lys ved kongens og de fremmede fyrsters ophold 1616/17.

- b se a); jordebog over gårde til soldaterhold 1615/16.
- c Skattemandtal 1610–15.
- d Forleningsbreve, kvittanser med fortegnelse og antegnelser.

Otte (Pedersen) Brahe 1617–23

(til Krogholm)

- a Ekstrakter og forklaringer 1617–23, indtægtsregnskab med jordebog og udgiftsregnskab (alle med bilag) 1617–23; register på soldaterbønder, der er fritaget for landgilde 1617/18; føde givet bønder, der har arbejdet på Koldinghus 1617/18; føde (brød, øl og sild) givet fangerne på Koldinghus 1617/18 og 1620/21; forandringer i jordebogen 1618/19; oldenregister 1619/20 og 1621/22; udspisning af kongen, prinsen og de unge herrer med følge samt fremmede fyrster med følge 1619–21 og 1622/23; pilestager, hulekuler og ymper (bilag) 1619–21; lysregistre 1620/21 og 1622/23.
- b se a); jordebog over gårde til soldaterhold og derfor fri for landgilde 1618/19 og 1620/21.
- c Skattemandtal 1617–19 og 1621–23.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister.

Gunde Lange 1623–31

- a Ekstrakter 1625–27 og 1629–31; indtægts-

regnskab med jordebog 1623/24, 1625–27 og 1629–31 (visse år med bilag); bilag til udgiftsregnskab 1623/24, udgiftsregnskab med bilag 1625–27 og 1629–31; indtægts- og udgiftsregnskab maj–sept. 1627 samt for penge- og kornskatter siden St. Hansdag 1626 (med bilag); oldengældsregistre 1623–26 og 1629/30; spindepenge 1623–26; restanceregister 1623–27 (i 1626/27) og 1629–31; afkortning i jordebogens indkomst, bevilget af kommissærerne 1629–31 (med synsforretning 1629); restanceregnskab 1629–31 med tilhørende tingsvidner og kvitteringer; indtægt af bønder, der tidligere har gjort arbejde til Nygård 1630/31.

b se a); 1624/25–jordebog findes i Da. Kanc.

c Skattemandtal 1623–28 og 1629–31.

d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister (med fortegnelse), nogle antegnelser og kgl. missiver.

Ernst Normand 1631–43

(til Selsø, død 1643,
enke *Ingeborg Ahrenfeldt*)

a Ekstrakt og forklaring 1631–43; regnskab med bilag 1641–43; udgiftsregnskab til tømmer, lægter og søm (med bilag) 1631/32; indtægt af bønder, der tidligere har gjort hoveri til Nygård 1633/34; bygningsregnskab for rorsjagten »Kolding Ørn« 1636/37 med bilag; udfodring til kongens kuske og heste 1640/41; udgift til skibsbygger og stavskærere, der har arbejdet på galejen, samt til materialer 1640/41; kgl. missiver vedrørende Koldinghus lens regnskab 1631–43 (i 1642/43).

b Jordebog 1631–32 og 1635–43.

c Skattemandtal 1631–43.

d Forleningsbreve og kvittanser (med fortegnelse) samt antegnelser.

Mogens Bille 1643–49

(til Tirsbæk, død 1648,
enke *Margrete Lunge*)

a Regnskab med bilag 1643 1/5–1644 9/1, 1645 7/8–1646 1/5 og 1646–49; kommissærernes

afkortning på jordebogen 1645/46; bygningsregnskab med bilag 1648/49.

- b Jordebog over stiftets indkomst i lenet 1645/46; se desuden regnskabet dette år.
- c Skattemandtal 1643/44 og 1646–49.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister (med fortegnelse) samt antegnelser.

Ebbe Gyldenstjerne 1649–57

(til Tygestrup)

- a Regnskab med bilag 1649–51; oldengældsregister 1650/51.
- b Jordebog 1650/51 se Da. Kanc.
- c Skattemandtal 1649–51.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister (med fortegnelse).

Jørgen Seefeld 1651–53

(til Visborg)

- a Regnskab med bilag 1651–53; ekstrakt 1651–53 (i 1652/53); materialeregnskab til bygning af en tegllade og ovn ved Frederiksodde 1652/53.
- b Jordebog 1651/52 se Rentekammeret.
- c Skattemandtal 1651–53.

Sten Bille 1653–61

(til Kærsgård)

- a Regnskab med bilag 1653–57 og 1660/61 (1657–58 kun antegnelser); regnskabsbilag for bygning og reparation på Koldinghus under ledelse af borgmester Morten Panck 1651–55 (i 1653/54); kvægtiende 1654/55.
- b Jordebog 1653/54.
- c Skattemandtal 1653–56.
- d Forleningsbreve og kvittanser (med fortegnelse) samt antegnelser, der tillige gælder Rugård 1634–53 og Dalum kl. 1639–42.

TØRRILD HERRED

Lå i almindelighed under Koldinghus, men var 1588–97 med Jelling birk frit forlenet til *Albert Friis* med den gejstlige jurisdiktion på regnskab. Fra

denne periode findes en pk. med et pengeskattedemandtal 1595/96 og en sammenligning mellem mandtallene 1589 og 1596.

BØVLING LEN

Med Skodborg herred, fra 1537 Vandfuld h. og fra 1597 Hind og Ulfborg h.

Bøvling tilhørte indtil reformationen Ribe bispedømme, den bispelige forlening fortsatte efter inddragelsen.

Niels Kjeldsen Juel 1536–58, fra 1537 tillige Vandfuld h. på afgift.

Albert Skeel 1558–61, mod afgift.

Holger Viffert 1561–64, som pant mod afgift.
(død 1564)

Vincens Juel 1564–69, som pant.

Ekstrakt i årgang 1570 og 1571.

Christen Skeel 1569–88, som pant, delvis mod afgift.

Ekstrakt i årgang 1571.

Johan Rud 1588–97, mod afgift og den gejstlige jurisdiktion på regnskab.

a Der er intet regnskab bevaret, men antegnelser 1588–93.

b Jordebog 1596/97.

d Lensbreve, kvittanser, inventarium med fortegnelse.

Predbjørn Gyldenstjerne 1597–1617, tillige Hind og Ulfsborg herreder, på (til Vosborg, død 1616) afgift.

a 1598/99 kun antegnelser; regnskab med bilag 1609–17; fortegnelse over gejstlig rente og på kongekvægtiende 1609/10 og 1611–17; fortegnelse på afkortning i jordebogen 1609–11 og 1614–17; fortegnelse over bønder og gårde henlagt til Ribe kompagni 1611/12; landgildefortegnelse for bønder udskrevet til kongens tjeneste 1615–17.

- b Jordebog over tidligere pantsat gods, som er lagt under lenet 1609, 1611–17.
- c Skattemandtal 1610–12 og 1614/15.
- d Kvittanser, inventarium med fortegnelse.

Iver Juul 1617–27, landsdommer, mod afgift og gejstlig jurisdiktion på (til Villestrup, død 1627) regnskab.

- a Regnskab 1617–27 med bilag 1619/20 og 1622–27; fortegnelse på gejstlig rente 1617–24 og 1625–27; fortegnelse på kongekvægtiende 1617–22 og 1623–27; afkortningsregister 1617–21 og 1626/27, gods der er øde af sandflugt 1622–24; bønder udskrevet til kongens tjeneste 1617–19, 1620/21 og gårde henlagt til officerers underhold 1624/25; fortegnelse på smørskyld 1621/22; spindepengeregister 1624–27.
- b Jordebog over tidligere pantsat gods 1621–24 og 1626–27; jordebog 1625/26.
- c Skattemandtal 1617–19, 1620/21 og 1622–27.
- d Kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Otte Skeel 1629–31
(til Hammelse)

- a Regnskab med bilag og fortegnelse på kongekvægtiende 1629–31; fortegnelse på gejstlig rente og spindepengeregister 1629/30; kommissærernes afkortning i landgilden 1629–31.
- b Jordebog over tidligere pantsat gods 1630/31.
- c Skattemandtal 1629–31 (1630/31 kun bilag).
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium med fortegnelse.

Jens Juul 1631–34
(til Kjeldgård, død 1634)

- a Regnskab med bilag og fortegnelse på kongekvægtiende 1631–34; fortegnelse på gejstlig rente 1631–33; afkortning i landgilden 1631–34; spindepengeregister 1632/33.
- b Jordebog over tidligere pantsat gods 1631–33; jordebog 1632/33.
- c Skattemandtal 1631–34.
- d Kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Joachim Beck 1634–39

(til Gladsax)

- a Regnskab med bilag 1634–39; fortegnelse på gejstlig rente og kongekvægtiende 1634 og hhv. 1636–38 og 1636–39; spindepengeregister 1634/35, 1636/37 og 1638; afkortning på grund af sandflugt m. v. 1634/35; fortegnelse på officersgårde 1635–38.
- b Jordebog 1636; jordebog over tidligere pantsat gods 1638.
- c Skattemandtal 1634–39.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium med fortegnelse.

Malte Juul 1639–46

(til Gjessinggård, død 1648)

- a Regnskab med bilag 1639–43, regnskab 1643/44 og regnskab med bilag 1645/46; spindepengeregister 1639–40 og ca. 1645; fortegnelse på kongekvægtiende 1639–42 og 1645–46; gårde udlagt til officersgårde 1639/40, 1642/43 og 1645–46; stiftets visse indkomst 1642/43; fortegn. på torsk 1645/46; jordebog med kommissærernes afkortninger 1646; fortegnelse over hvad Malte Juuls enke fru Anne Ramel blev skyldig på regnskabet 1639–46.
- b Jordebog over tidligere pantsat gods 1641 og ca. 1645; jordebog 1642/43.
- c Skattemandtal 1639–44.
- d Lensbreve, kvittanser, besigtigelse (med fortegnelse).

Mogens Sehested 1646–51 og igen 1655–57.

(til Holmgård)

- a Regnskab med bilag 1646–51 og 1655–57; afgiften af Harboøre 1646/47; fortegnelse over den gejstlige rente 1646 og 1656/57; spindepengeregister 1646–48, 1650/51 og 1656; fortegnelse på officersgårde, hvis landgilde leveres Tønne Friis, lensmand på Bygholm, og kommissarieskriver Ernst Ernstsen; fortegnelse på kvægtiende 1649–51 og 1656; stiftets indkomst 1655/56.

- b Jordebog over tidligere pantsat gods 1648 og 1656 samt udat.
- c Skattemandtal 1646–51 og 1655–57.
- d Lensbreve, kvittanser og besigtigelse (med fortegnelse); kopi af det mandtal over Bøvling len, som Malte Juel lod levere Mogens Sehested.

Otte Krag 1651–55
(til Voldbjerg)

- a Regnskab med bilag 1651–55; fortegnelse over gejstlig rente 1651.
- c Skattemandtal 1651–55.
- d Lensbreve og kvittanser med fortegnelse.

Corfitz Trolle 1658–

- a Regnskab med bilag 1658–61.
- c Skattemandtal 1657/58.

LUNDENÆS LEN

Med de 4 herreder, Bølling, Ginding, Hammerum og Hjern, således som det fremgår af en af vore allerældste lensjordebøger, der fortegner den »rente«, der lå til Lundenæs 1498.¹⁸ Dette gamle kronlen synes således at have været regnskabslen før 1500, men blev senere dels afgiftslen, dels pantelen. I kong Hans' senere år havde *Eiler Bryske* lenet på afgift og fik 1515 nyt lensbrev på livstid. Ved Frederik 1.s tronbestigelse måtte Bryske et par år afgive Lundenæs til *Predbjørn Podebusk*, der havde lenet i pant, til det 1525 blev tilbagegivet Bryske, som beholdt det til sin død 1529. *Peder Ebbesen Galt*, der ligeledes midlertidigt havde måttet forlade sit len Næsbyhoved, ombyttede nu dette med Lundenæs (død 1548), hvorpå enken Ingeborg Dresfeld fratrådte lenet 1549. Lundenæs blev derpå regnskabslen i en kortere periode.

Erik Krabbe 1549–64, fra 1563 som pant.
(død 1564)

Oluf Munk 1564, indløste pantet.

¹⁸ Reg. 108 A, pk. 6, trykt i Harsyssels Diplomatarium, udg. ved O. Nielsen 1893, og behandlet i Thelma Jexlev, *Fra dansk Senmiddelalder*, Odense 1976, s. 31–35.

Niels Lange 1564–85, som pant, uafløst for livstid.
(død 1565, enken *Abele Skeel*, død 1585)

Lenet forøget med Nørre og Øster (Horne) h. samt Nørvang herred (dette herred kun til 1588).

Hans Lange 1585–99, som pant; den gejstlige indtægt mod afgift, fra 1598 på regnskab.
a Jordebog 1597 og 1599.¹⁹

Børge Trolle 1599–1602, mod afgift; gejstlig jurisdiktion på regnskab.
(til Trolleholm)

Preben Bild 1602–03
(død 1602, enken *Anne Kaas*)

Ulrik Sandberg 1603–37
(død 1636)

a Antegnelser 1608–35 findes i regnskabet 1634/35; regnskab 1610–37 (de fleste år med ekstrakt og forklaring samt bilag; 1627–28 findes kun regnskab for maj-oktober 1627); regnskab for stiftsindtægterne 1614–15, 1616–17, 1619/20, 1624/25 og 1635/36; spindepengeregister 1623–26; tingsvidner om forarmede bønder 1625–26.

b Jordebog over tiender 1607 og 1610–12; jordebog 1608/09, 1610–12, 1614–15, 1617, 1623–32, 1634 og 1636; 1610 og 1618–19 jordebog over det gods kongen fik af Christen Hansen ca. 1610 og 1617.²⁰

19 Disse jordebøger og de flg. regnskaber samt mandtaller er grundlaget for Alfred Kaaes omfattende artikel: Lundenæs len. Et bidrag til dets historie, Hardsyssels Aarbog 1959. – En registratur fra ca. 1600 over Lundenæs slots breve er trykt i ÆA. II s. 231–50.

20 Ifølge Erslev II s. 67 blev Holstebro bispegård, der hidtil havde været selvstændigt pantelen, i beg. af 1599 lagt til Lundenæs len. Erslev tilføjer, at gården i 1618 27/3 blev skødet til Christen Hansen (Baden), hvilket må bero på en misforståelse. Det originale skøde, jfr. Kronens Skøder I s. 393, meddeler, at Christen Hansen til kongen skøder i Hjern h. Holstebrogård, som han har fået i søskendeskifte, og adskilligt mere gods i Hjern og Hammerum herreder. Noget af det opregnede gods indgik 1585 i et mageskifte mellem kronen og Peder Gyldenstjerne, Holstebrogård fore-

c Skattemandtal 1610–14, 1617–19, 1620/21, 1622–28 og 1629–37.

d Lensbrev, kvittanser (med fortegnelse).²¹

Iver Vind 1637–46

(til Torpegård og Nørholm, øverste sekr. i Da. Kanc).

a Regnskab med bilag og stiftsbog 1637–43 («stiftens bog» mgl. 1639/40); regnskab 1643–45 med bilag (i 1645/46) og jordebog 1645–46 med kommissærernes afslag.

b Jordebog 1637–43.

c Skattemandtal 1637–44.

d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Erik Juel 1646–48

(til Hundsbæk)

a 1646/47 kun antegnelser; regnskab med 1647/48.

c Skattemandtal 1646–48.

d Lensbrev og kvittanser med fortegnelse.

Palle Rosenkrantz 1648–52

(til Vesløsgård, død 1651)

a Regnskab med bilag 1648–52, tillige for Lønborg bispegård 1649–51; jordebog med regnskab for det udlagte gods 1648/49 og 1650/51; afkortningsregister 1650.

b Jordebog 1648/49 og 1651/52.

c Skattemandtal 1648–52.

d Lensbrev, kvittanser og inventarium (med fortegnelse).

Peder Reedtz 1652–57, både lenet og stiftsindtægter mod afgift; den gejstlige jurisdiktion på regnskab.

a Regnskab med bilag 1652–57; mandtal på slotets daglige personer 1652/53.

kommer derimod ikke tidligere i Kronens Skøder, men må være afhændet efter 1599. Skødet, der er udstedt ca. ½ år, før Christen Hansen døde som slægtens sidste mand, synes at være den endelige afgørelse på en handel, som havde taget et par år, jfr. jordebøgerne. Da grev Valdemar Christian i 1646 mageskiftede Ristrupgård og sit øvrige jyske gods til kronen mod Saltø, siges det om Holstebrogård, at det havde tilhørt afdøde Christen Hansen. Søkendeskiftet er skiftet efter Peder Gyldenstjerne, og Christen Hansen må have overtaget sin mor Karen Gyldenstjernes arvepart. – Den jordebog, der i registraturen er sat til ca. 1610, må i stedet være fra 1620.

21 1634 24/3 om tolden over Skjern bro findes i Top. Saml., papir, Bølling h.

- b Jordebog 1652/53.
- c Skattemandtal 1652–57.
- d Lensbrev, kvittanser og inventarium (med fortegnelse).

Henning Valkendorf 1657–58

Erik Krag 1658–

LØNBORGGÅRD LEN

Gammel bispegård, ofte kaldt Lønborg bispegård. Gården blev ved reformationen som andet bispegods inddraget af kronen. Lønborg og Vostrup birker blev lagt under lenet, som i de følgende 40 år var pantsat, først til *Henrik Rantzau* (1539–40), derpå til *Jørgen Kremohn* (Rantzau) (1540–71); han døde 1563, hvorefter hans enke *Ellen Bang* overtog pantet, endelig til *Kønne Qvitzow* (1571–78).

Godske Ahlefeldt 1578–1605, som frit len på livstid mod eftergivelse af pantesummen.

Christoffer Gersdorf, 1605–(35), frit for sin og hustrus levetid.

Hartvig Saxe 1635–57²², mod forpagtningsafgift og regnskab af det uvisse.

- a Regnskab med bilag 1635/36, 1645–47 og 1647/48, regnskab 1637–38; regnskab for det uvisse 1645–47; jordebog 1645/46 med afkortningsforretning 1646; tingsvidner om bøndernes tilstand 1645.
- b Jordebog 1634–35 (jordebog 1645/46 se regnskabet).

1651 udlægges Lønborggård til *Henrik Møller*, der 1664 får skøde på ejendommen.

22 I *Erslev II* anføres, at *Hartvig Saxe* i 1639 fik lov til at beholde lenet til 1654, og at han i 1651 fik pension for de sidste 3 af de 15 år; årstallet 1657 må derfor nok være fejl for 1654.

RIBERHUS (OG MØGELTØNDER) LEN

Riberhus len omfattede indtil 1536 Gørding og Skast herreder, fra 1542 tillige Vester Horne herred. *Predbjørn Podebusk* havde fra kort før 1500 lenet først på afgift, derefter i pant, indtil han 1536 ombyttede det med Tranekær. Det var regnskabslen under de følgende lensmænd: *Johan Rantzau* 1536–40, forøget med Hind, Ulfborg, Øster og Nørre Horne herreder, *Henrik Rantzau* 1540–42 uden Hind og Ulfborg herreder, *Claus Sehested* 1542–50, mistede desuden Øster og Nørre Horne herreder, *Jesper Krafse* 1550–54, *Peder Bild* 1554–57 og *Erik Rud* 1557–59.

Niels Lange 1559–65, med pligt til at underholde jomfruerne i Vor Frue (død 1565, enken kloster.

Abele Skeel)

a Regnskab 1562/63.

b Jordebog 1562/63.

Axel Viffert 1565–71

Ekstrakter tilbage til 1565 i bindet 1570.

Erik Lykke 1571–80, 1573 blev Hundsbæk lagt til Riberhus, indtil det blev bortmageskiftet 1578.

Ekstrakter i bindene 1573–79.

Albert Friis 1580–94, med Malt herred 1583–84; på regnskab fra 1584 (til Haraldskær) på afgift.

Ekstrakter i bindene 1581–82, 1584–1589/90 og 1592–94.

a Regnskab med jordebog 1581/82 og 1585/86 (tillige ekstrakt og bilag); stiftets regnskab med ekstrakt, forklaring og bilag 1584/85; kun antegnelser 1589–91.

b Jordebog 1593/94.

Valdemar Parsberg 1594–97

Ekstrakter i bind 1595/96, 1596 og 1597/98.

1600 blev Riberhus len forenet med Møgeltønder len.

Albert Friis 1597–1601, sammen med Møgeltønder len fra 1600.

(til Haraldskær)

Ekstrakt i bindet 1598/99.

- a Regnskab med ekstrakt og bilag 1598/99, regnskab 1600/01.
- b Jordebog 1598/99.
- d Registrering og enkelte bilag.

Albert Skeel 1601–27 og 1629–39, får tillige Malt herred.

- a Regnskab 1602/03, 1605–09, 1610–15 (med ekstrakter og bilag div. år), ekstrakt og bilag 1615/16; regnskab 1616–27 og 1629–39 (de fleste år med ekstrakt og bilag) tingsvidner om humlekuler, ymper og pil 1621/22; restance-register med antegnelser 1626/27, afkortnings-register 1630/31; liste over stormskadet gods i Riberhus og Møgeltønder len 1630/31; liste over afslag og bilag til antegnelser 1634/35; erklæring om bortskiftet gods i Riberhus og Møgeltønder len samt afkortning for øde gods 1637.
- b Jordebog 1602–04, 1605–08, 1610–21, 1625–27, 1629–33, 1634/35 og 1636–39; jordebog over bønder, udskrevet til soldater i Riberhus len 1614/15.
- c Skattemandtal 1606/07, 1610–14, 1617–19, 1620–27, 1627/28, 1629–39 (med bilag 1631/32).
- d Lensbreve, kvittanser, inventarium samt registrering.

Gregers Krabbe 1639–51

- a Regnskab med bilag 1639–44 og 1645–51 samt ekstrakter 1639–44, 1645/46 og 1648–50; fortegnelse på fortoldede øksne i Ribe 1641; restanceregister med bilag for Riberhus len 1643/44; afkortningsregistre 1645–47; regnskab over Riberhus ladegårds bygning 1649/50 (med bilag og antegnelser); bygningsregnskab med bilag 1650/51.
- b Jordebog 1639–43, 1645/46 og 1649.
- c Skattemandtal 1639–44 og 1645–51; register på penge oppebåret af kronens og kirkernes

- korntiende i Riberhus og Møgeltønder len samt af dem, der har penge på rente 1647.
- d Lensbrev, kvittanser, inventarium med registrering; kopier af skattebreve 1641–43.

Mogens Sehested 1651–55

- a Regnskab med bilag 1651–55; rulle (med bilag) over hvervede bådsmand i Riberhus og Møgeltønder len samt fyrstedømmet Holsten 1654.
- c Skattemandtal 1651–55.
- d Lensbreve, kvittanser, inventarium og registrering.

Otte Krag 1655–58

- a Regnskab med bilag 1655–58; fortegnelse over indkvartering i Ribe febr. 1657.
- c Skattemandtal 1655–58.

*Hans Schack 1658–
(død 1659)*

MØGELTØNDER LEN

Gammelt bispegods under Ribe stift. Fra reformationen til 1562 forlenet til *Ditlev von Ahlefeldt*, dels på afgift og dels som pant. Derefter var det pantsat til *Niels Lange* 1562–64, *Claus Rantzau* 1564–73 (død 1571) og *Benedikt Rantzau* 1573–83. Han skulle have lenet uafløst på livstid, og fik 1583 godset tilskødet undtagen det, som lå i Haderslev len, 1599 blev det tilbagekøbt og 1600 forenet med Riberhus.

Albert Friis – 1601

- a Ekstrakt og antegnelser 1600/01.
- b Jordebog 1600/01.

Albert Skeel 1601–27 og 1629–39.

- a Regnskab med ekstrakt 1603/04, ekstrakter 1605/06 og 1608/09, regnskab med ekstrakt 1610–21 og 1622–24 (bilag div. år), ekstrakt og bilag 1624/25, regnskab med ekstrakter (kun

- visse år) og bilag 1625–27 og 1629–39; mandtal over udspisning 1611/12, 1614/15, 1618–20, 1622/23, 1625/26 og 1629–32.
- b Jordebøger 1603/04, 1605/06, 1608–23, 1629–34, 1635/37 og 1638/39.
 - c Se Riberhus len.

Gregers Krabbe 1639–51

- a Regnskab med bilag 1639–46 og 1648–51; udspisningsregistre og udgifter 1640–43 og 1649–51; bygningsregnskab med bilag 1648/49.
- b Jordebog 1639–43, 1645/46 og 1648–51.
- c Se Riberhus len.

Mogens Sehested 1651–55

- a Regnskab med bilag 1651–55; udspisningsregistre med regnskab 1652–55.
- b Jordebog 1654/55.
- c se Riberhus len.

Otte Krag 1655–58

- a Regnskab 1655–58 med bilag 1655–57; bygningsregnskab med bilag 1656/57; udspisningsregistre med regnskab 1655–58.
- b Jordebog 1655–57.
- c Se Riberhus len.

*Hans Schack 1658–
(død 1659)*

FÆRØERNE

Øen blev det meste af 16. årh. administreret af lensmanden på Bergenshus, for først i slutningen af århundredet at få en egen lensmand.

- a Regnskab med jordebog 1584 og 1588; jordebog 1584.

Peder Thott 1589–96

- a Regnskab med jordebog 1590.

Laurits Kruse 1596–1606

(til Svenstrup) a Regnskab med jordebog 1600–03.

Niels Vind 1606–15

(til Ullerup, død 1615) a Regnskab med jordebog 1613–15.

Knud Urne 1615–19

(til Årsmarke) a Regnskab med jordebog 1615/16 og 1617–19 samt bilag 1618/19.

Knud Gyldenstjerne Henriksen 1619–27

(til Agård, død 1627) a Regnskab med jordebog 1619–25 og 1626/27 samt bilag 1619–23 og 1626/27.

Oluf Parsberg 1627–29

(til Jernit) a Regnskab med jordebog 1627–29 og med bilag 1627/28.

Jens Juel 1629–33

(til Lindbjerg) a Regnskab med jordebog og bilag 1629–33.

Jens Bielke 1633–

(til Østraat) a Regnskab med jordebog 1633–41 og bilag 1633–41.

Henrik Thott 1641–48

(til Boltinggård) a Regnskab med jordebog 1641/42; (regnskab med jordebog 1645/46 og 1647/48 i filmsaml. D 129).

Ove Bielke 1648–

(til Østraat) a Regnskab med jordebog 1649–53 og bilag 1649–53 (regnskab med jordebog 1648/49 i filmsaml. D 129).

BOHUS OG VIKEN LEN

Ved grænsen mod det danske Halland og det svenske Västergötland udgjorde den stærke fæstning Bohus det sydligste norske administrationscentrum.

I norsk/dansk tid udgjorde Bohus det sydlige len omfattende Hisingen,

Tjörn, Oroust og Inland med ialt 7 el. 8 herreder (skipreider), mens Viken eller det nordlige len havde 9 herreder. Oprindeligt hørte området til Borgatingslagen, men blev fra slutningen af det 13. årh. selvstændig lagsogn og øverste myndighed lå hos lagmanden i Viken. Gejstligt hørte området til Oslo stift, og ved reformationen blev bispegodset lagt til Akershus, men kom dog før 1568 til Bohus. Af lenets to store klostre Dragsmark og Kastle blev Dragsmark at være et selvstændigt len – ganske vist ofte forenet med Bohus, mens Kastleklostergods blev lagt under Bohus sammen med det øvrige klostergods, der tidligere havde tilhørt Hovedø, Nonnesæter, Gimsø, Verne og St. Olavs kloster i Tønsberg. I lensjordebøgerne blev det gamle krongods fortsat opført for sig.

Ved Roskilde-freden blev Bohus og Viken (tilsammen lig det nuværende Bohuslen) ligesom Skånelandene afstået til Sverige, og de arkivalske forhold for tiden frem til 1660 er temmelig komplicerede, idet der findes lensarkivalier både i København, Oslo, Göteborg og Stockholm.

Under den nordiske syvårskrig var *Jens Holgersen Ulfstand* lensmand – 1566 og modstod de gentagne svenske belejringer.

Vincents Juel 1566–72

- Ekstrakter i årgang 1574.
- b Jordebog 1568.²³

Peder Gyldenstjerne 1572–76

- Ekstrakt i årgang 1574.
- b Jordebøger 1573 og 1574 findes i länsstyrelsens arkiv i Göteborg og i Kammerarkivet i Stockholm.

Henrik Gyldenstjerne 1576–92

(død 1592, enken
Mette Rud)

- Ekstrakter i årgangene 1577–79, 1581–84, 1587/88–1589/90, 1591/92–1592/93.
- a Ekstrakt og forklaring 1587/88.
- b Jordebog 1580/81 og 1585/86; 1589 jordebog over gods, som kronen købte af Henrik Gyldenstjerne.

Hannibal Gyldenstjerne 1592–95

- Ekstrakter i årgangene 1593/94–1595/96.

23 Trykt i Norske Regnskaber og Jordebøger, bd. V.

Sten Maltesen Sehested 1595–1606, mod afgift; fik desuden Dragsmark kloster 1602.

Ekstrakter i årgangene 1596 og 1597/98–1598/99.

- a Regnskab med ekstrakt 1601/02; indtægtsregnskab for register på arbejdspenge af Viken (bilag til indtægtsregnskab) 1601/02 og 1603/04; regnskab over udgifter til pligtfolk m. v. 1601/02; regnskab for uvisse indtægter 1601/02 og udgiftsregnskab 1603/04; regnskabsbilag 1604/05.
- b Jordebog 1593/94, 1596/97, 1601/02 og 1604/05 samt over Dragsmark klosters gods 1603/04.

Sten Madsen Laxmand 1606–13, mod afgift.

- a Udgift til håndværkere og pligtfolk 1609–12; regnskab med ekstrakt og bilag 1610–13 (1610/11 dog ingen bilag); regnskab over uvist 1610–13; arbejdspenge af Nordviken 1610/11; regnskab over biskopstiende og garnisonsregnskab 1611/12; regnskab over svensk gods i Viken og restanceregister 1612/13.
- b Jordebog 1611–13 samt over Dragsmark kloster og over svensk gods i Viken 1612/13.
- c Skattemandtalen 1610–13.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Jørgen Lunge 1613–18, mod afgift, som ændredes 1617. Havde samtidigt (til Odden)

- a Ekstrakt og forklaring samt regnskab med bilag 1613–18; regnskab for uvisse indtægter, bl.a. af Dragsmark kl. 1613–18; proviant modtaget af Marstrands borgere 1611–13 (i 1613/14); bispetiende 1615–17; udgifter til håndværkere og bådsmænd 1615/16; udgifter til lys ved kongens ophold på Bohus 1615/16.
- b Jordebog 1613–18; jordebog over Dragsmark kloster 1613/14 og 1615–17; afgifter af odels-

- bønder i Bohus og Viken 1615/16, register på bortforlenet gods, ødegods m. v. 1615/16.
- c Skattemandtal 1614/15 og 1617/18.
- d Kvittanser og inventarielister.

Jens Sparre 1618–32, mod afgift; Dragsmark kloster på regnskab 1618–28. (til Sparresolm, død 1632, enken *Sidsel Parsberg*)

- a Ekstrakt og forklaring samt regnskab med bilag 1618–32; enkelte bispetiender 1618/19; uvisse indtægter 1618–32 (NB. af Dragsmark kloster for hele perioden). Udgifter til håndværkere og pligtfolk 1618–20 og 1624–27; udgifter til smedearbejde 1618–20 og 1624–26; garnisonsregnskab 1625–27 og 1631/32 regnskab for underhold af prinsen og hans følge 1627/28.
- b Jordebog 1618–26, for visse år kun over Dragsmark kloster; register på bortforlenet og ødegods m. v. 1618–20 og 1624–26.
- c Skattemandtal 1618/19 og 1620–32.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Corfitz Ulfeldt 1632–34, mod afgift.

- a Ekstrakt og forklaring samt regnskab med bilag 1632–34; uvisse indtægter 1632–34; selvstændigt regnskab for Dragsmark kloster 1632/33 (var forlenet til Niels Hammer); sagefaldsregnskab af Uddevalla 1632/33; garnisonsregnskab 1633/34.
- b Jordebog over Vren gods 1634.
- c Skattemandtal 1632–34.
- d Forleningsbrev, kvittanser og inventarieliste.

Otte Thott 1634–40, på afgift.

(til Näss)

- a Regnskab med bilag 1634–40; uvisse indtægter 1634–40; garnisonsregnskab 1634–40; forbrug af krudt og kugler 1634–40; mandtal over udskrevne båds mænd 1638/39.
- c Skattemandtal 1634–40.
- d Forleningsbrev, kvittanser og inventarielister.

Hannibal Sehested 1640–42, mod afgift.

- a Regnskab med bilag 1640–42; uvisse indtægter 1640–42; garnisonsregnskab 1640–42.
- c Skattemandtal 1640–42.
- d Forleningsbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelse.

Oluf Parsberg 1642–46, mod afgift.

(til Jernit)

- a Regnskab med bilag 1642–46; uvisse indtægter 1642–46; garnisonsregnskab 1642–44, bygningsregnskab med bilag 1644/45; forbrug af ammunition 1645/46.
- c Skattemandtal 1642–46.
- d Forleningsbrev, kvittanser og inventarielister med fortegnelser samt antegnelser hertil.

Iver Krabbe 1646–58, mod afgift.

(til Jordberga)

- a Regnskab med bilag 1646–58; uvisse indtægter 1646/47 og 1648–58; register på tiendefisk 1646–48; bygningsregnskab og garnisonsregnskab (begge med bilag) 1646–58; regnskab vedr. afdøde Matthias Kobberslager i Uddevalla 1648/49.
- c Skattemandtal 1646–58.
- d Forleningsbreve, kvittanser og inventarielister med fortegnelse og antegnelser hertil.

DRAGSMARK KLOSTER

Det tidligere præmonstratenserkloster blev kort før reformationen bortforlenet i 10 år til *Peder Størle* mod samme afgift, som *Herman Skriver* havde givet. 1544 blev lenet lagt under Bohus. *Jens Holgersen Ulfstand* havde det 1549–1552 og efterfulgtes af *Palle Grubbe* (død 1561), hvis enke *Margrete Hardenberg* beholdt det i pant til 1573.

Knud Grubbe 1575–1602, som frit len på livstid for sig og sin hustru.

(død 1600, enken *Mette*

Ulfstand død 1602)

Derefter blev det omdannet til regnskabslen, som fulgte Bohus.

Niels Hammer 1628–44, havde Dragsmarks visse indtægt frit, mens der af (skibskaptajn, død 1644) uvisse indtægter skulle gøres regnskab til Bohus.

Thomas Dyre 1644–52, havde haft ventebrev på det fra 1640; fra 1647 (til Sundsby, død 1651, frit, dog afgift for rostjenestefritagelse. enken *Margrethe Huitfeldt*) a Regnskab for en del uvisse indtægter 1644–52. d Forleningsbreve og kvittanser med fortegnelse.

Henrik Villumsen (Rosenvinge) 1652–
(til Lystager)